

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

**Regionalt miljøprogram
for jordbruket i Nord-Trøndelag**

2009 -2012

1. Miljøtiltak i jordbruket og regionalt miljøprogram.....	5
1.1. Innledning.....	5
1.2. Oppdrag og rammer	6
1.3. Organisering og prosess.....	7
1.4. Definisjoner og avgrensinger.	7
2. Status, utfordringer og mål.....	9
2.1 Viktige utviklingstrekk og miljøstatus for jordbruket i Nord-Trøndelag.	9
2.1.1 Jordbruksareal.....	9
2.1.2 Husdyrhold.	12
2.1.3 Kulturlandskapet i Nord-Trøndelag.....	13
2.1.4 Forurensing fra jordbruket.....	15
2.2 Miljøutfordringer for jordbruket i Nord-Trøndelag.....	16
2.2.1 Bevaring og skjøtsel av biologiske verdier.....	16
2.2.2 Bevaring og skjøtsel av kulturhistoriske verdier.	16
2.2.3 Bevaring og utvikling av estetiske verdier.....	16
2.2.4 Forurensing.....	16
2.2.5 Økologisk landbruk	17
2.2.6 Utslipp av klimagasser.....	18
2.2.7 Jordvern - strategier for reduksjon i nedbygging av jordbruksarealer.	18
2.3 Miljømål for jordbruket i Nord-Trøndelag.....	19
3 Utforming av virkemidler.....	21
3.1 Juridiske virkemidler – regionale miljøkrav.....	21
3.2 Økonomiske virkemidler.....	21
3.2.1 Regionalt miljøprogram som ledd i landbrukets miljøinnsats.	21
3.2.2 Utforming av tilskuddsordninger.....	21
4 Vurdering av eksisterende virkemidler og behov for endringer.	23
4.1 Organisert beitebruk	23
4.2 Beiting i utmark	23
4.3 Seterdrift.....	24
4.4 Gjengroingstrua areal.....	25
4.5 Skjøtsel av kystlynghei.....	26
4.6 Skjøtsel av registrerte miljøverdier (freda kulturminner og biologisk mangfold)	26
4.7 Skjøtsel av kulturlandskap av lokal verdi	27
4.8 Endra jordarbeiding.....	28
4.9 Ugrasharving I konvensjonell kornproduksjon	30
5. Miljøkrav i regionalt miljøprogram i Nord-Trøndelag.....	31
5.1 Foretaket skal ha Miljøplan.....	31
5.2 Foretaket skal ta hand om avfall på lovlig og forsvarlig vis.....	31
6. Tilskuddsordninger i RMP i Nord-Trøndelag 2009-2012	32
6.1 Tema kulturlandskap	32

6.1.1 Tilskudd til organisert beitebruk.....	32
6.1.2 Tilskudd til drift av bratt eller vegløst jordbruksareal.	32
6.2 Tema spesielle miljøverdier (biologisk mangfold og kulturminner)	33
6.2.1 Tilskudd til seterdrift.	33
6.2.2 Tilskudd til skjøtsel av kystlynghei ved hjelp av utgangersau.....	34
6.2.3 Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap med dokumenterte miljøverdier	34
6.3 Tema forurensing.....	35
6.3.1. Endra jordarbeiding	35
6.3.2. Grasbelter i åpenåker.....	36
6.4. Tema plantevernmidler og avfall.....	37
6.4.1. Ugrasharving i konvensjonell kornproduksjon.....	37
6.5 Anslått behov til de enkelte ordninger	38
7.1 Forankring av SMIL i RMP	39
7.1.1 Kommunale tiltaksstrategier.....	39
7.1.2 Fordeling av SMIL-midler mellom kommunene.....	39
7.2 Disponering og tilpasning til RMP-ramme.....	39
7.2.1 Rutiner for fastsetting av endelige satser	40
7.3 Informasjon og kommunikasjon.....	40
7.3.1 Informasjon til allmennheten.....	40
7.3.2 Informasjon til kommuner og organisasjoner	40
7.3.3 Informasjon til brukerne	40

1. Miljøtiltak i jordbruket og regionalt miljøprogram

1.1. Innledning

Miljøtiltak har allerede gjennom lang tid vært et satsingsområde for norsk landbruk. Utbedring og utbygging av gjødsellager har gitt gode resultater, og samtidig har det blitt gjennomført omfattende tiltak for å redusere overflateavrenning og erosjon. De spesielle miljøvirkemidlene (STILK og SMIL) har bidratt til å ta vare på viktige miljøverdier i kulturlandskapet. Fra 2004 er også alle foretak i jordbruket pålagt å ha sin egen miljøplan som skal danne grunnlag for en målretta miljøinnsats på bruket. Dette representerer et satsingsområde og en bevisstgjøringsprosess som følges opp med virkemidler gjennom jordbruksavtalen.

I jordbruksforhandlingene 2003 ble det med bakgrunn i Stortingsmelding nr. 19 (1999 -2000) ”Nye oppgaver for lokaldemokratiet”, vedtatt å overføre forvaltningen av de spesielle miljøvirkemidlene til kommunene fra 2004, innføre nasjonalt miljøprogram fra 2004 og regionalt miljøprogram fra 2005, altså tre forvaltningsnivåer:

1. **Nasjonalt miljøprogram** forvaltes sentralt og omfatter i tillegg til en virkemiddelpakke nasjonale mål og føringer i landbrukspolitikken som vil være retningsgivende for
2. **Regionale miljøprogram** som forvaltes av fylkesmannen i hvert fylke
3. **Kommunale tiltaksstrategier for spesielle miljøtiltak i jordbruket**, kjent som SMIL, som forvaltes av den enkelte kommune.

Alle har samme hovedformål, nemlig å ta vare på miljøverdier i kulturlandskapet og redusere forurensing, men de virkemidlene som forvaltes av kommunene er søknadsbaserte ordninger som innebærer tilskudd til konkrete engangstiltak ut fra planer for tiltaket som skal gjennomføres. Det er fylkesmannen som fordeler SMIL-midler til kommunene, og det forutsettes at det skal være en sammenheng mellom denne ordninga og det regionale miljøprogrammet.

SMIL-ordninga er retta inn mot engangstiltak, men i mange tilfelle vil slike tiltak være avhengig av oppfølgende skjøtsel om effekten skal bli varig. Ved å utforme virkemidler i det regionale miljøprogrammet som gir årlige tilskudd til slike skjøtselstiltak vil en oppnå en effektiv bruk av ressursene og sikre et godt resultat. Det vil også honorere innsatsen for å ta vare på viktige fellesgoder for samfunnet.

Formålet med de regionale miljøprogrammene er gjennom regionalt tilpassa virkemidler å ta vare på miljøverdiene i kulturlandskapet og møte miljøutfordringene i form av gjengroing og forurensing i det enkelte fylke. Virkemidlene skal være avgrensa til jordbruket, som vil si planteproduksjon og husdyrbruk, og være generelle og rettighetsbaserte tilskuddsordninger som er tilgjengelige for alle som har rett til produksjonstilskudd, og dessuten oppfyller gitte krav og kriterier knytta til ordningene.

Det var allerede i utgangspunktet fastlagt at de regionale miljøprogrammene skulle revideres etter fire sesonger (2005 – 2008). Som forberedelse til denne rulleringa ble de regionale miljøprogrammene evaluert fylkesvis, og av SLF, i 2007.

I Nord-Trøndelag ble det innhenta uttalelser fra kommuner, organisasjoner og enkeltbrukere som grunnlag for evalueringa i fylket. Hovedinntrykket er ut fra tilbakemeldingene er at det

overveiende har vært tilfredshet med det regionale miljøprogrammet med tilhørende virkemidler og de resultatene som er oppnådd i Nord-Trøndelag.

I sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene i 2003 der det ble vedtatt å opprette regionale miljøprogram, ble to satsingsområder utpekt som særlig viktige for å ivareta kulturlandskapet, nemlig tiltak for å styrke seterdrift og tiltak for å styrke aktivt beitebruk. Nord-Trøndelag kan vise til gode resultater på disse områdene med sterk vekst i antall setre i drift og økt omfang av innmarksbeite som holdes i hevd uten innsats av handelsgjødsel og sprøytemidler.

For Nord-Trøndelag har ramma for regionalt miljøprogram ligget på fra 23,7 millioner kroner i 2005 til 25,7 millioner i 2008. For 2007 var samla søknadsvolum ut fra foreløpige satser nærmere 3 millioner over tilgjengelig ramme, noe som førte til at endelige satser for tilskudd måtte reduseres betydelig i forhold til de foreløpige. I jordbruksavtalen for 2008 er ramma for 2009 satt til 26,4.

1.2. Oppdrag og rammer

Fylkesmennene har fått i oppdrag av SLF å foreta en hovedrevisjon av de regionale miljøprogrammene. Slik står i tildelingsbrevet for 2008:

På grunnlag av konklusjonene fra jordbruksoppgjøret skal fylkesmennene foreta en rullering av programmene, hvor miljømessige prioriteringer og tilskuddsordninger revideres. Med forbehold om de vurderinger som gjøres i jordbruksoppgjøret legges det opp til at fylkesmannen skal gjennomføre de nødvendige regionale prosesser fram til forslag om et revidert program innen 1. november 2008. Disse programmene vil godkjennes av SLF innen utløpet av 2008, etter samråd med avtalepartene.

I sluttprotokollen fra årets jordbruksavtale er rammene for RMP omtalt slik: *Partene er enige om å avsette 390 mill. kroner til regionale miljøprogram for 2008 med utbetaling i 2009, og med samme fordeling som inneværende år. Partene er videre enige om at rullering av de regionale miljøprogrammene gjennomføres i henhold til forslag fra Statens landbruksforvaltning. Fylkenes planleggingsramme for rulleringen settes til 400 mill. kroner. Fordeling av rammen framgår av tabell 8.3*

Fylkesvis fordeling av rammen til regionale miljøprogram for 2009

<i>Fylker</i>	<i>Mill. kr</i>	<i>Fylker</i>	<i>Mill. kr</i>
<i>Østfold 1)</i>	<i>34,0</i>	<i>Rogaland</i>	<i>24,0</i>
<i>Akershus 2)</i>	<i>45,0</i>	<i>Hordaland</i>	<i>19,4</i>
<i>Hedmark</i>	<i>42,0</i>	<i>Sogn og Fjordane</i>	<i>24,0</i>
<i>Oppland</i>	<i>53,3</i>	<i>Møre og Romsdal</i>	<i>17,7</i>
<i>Buskerud</i>	<i>21,9</i>	<i>Sør-Trøndelag</i>	<i>24,0</i>
<i>Vestfold</i>	<i>16,9</i>	<i>Nord-Trøndelag</i>	<i>26,4</i>
<i>Telemark</i>	<i>11,6</i>	<i>Nordland</i>	<i>17,7</i>
<i>Aust-Agder</i>	<i>3,7</i>	<i>Troms</i>	<i>9,3</i>
<i>Vest-Agder</i>	<i>6,0</i>	<i>Finnmark</i>	<i>3,1</i>
		<i>Sum post 74.19</i>	<i>400,0</i>

1.3. Organisering og prosess

Fylkesmannens landbruksavdeling har vært ansvarlig for arbeidet med revisjon av det regionale miljøprogrammet. Erik Stenvik har hatt hovedansvar for gjennomføring av revisjonen og fagansvar for kulturlandskapsdelen mens Audun Grav har vært fagansvarlig for forurensingsdelen. Internt har Jordbruksgruppa ved avdelingen fungert som drøftingsforum.

Strategisk overordna organ: (Landbruksforum i Nord-Trøndelag)

- Nord-Trøndelag Bondelag
- Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag
- Skogeierforeninga Nord
- Fylkeslandbruksstyrets leder
- Nord-Trøndelag fylkeskommune
- Kommunenes sentralforbund
- Fylkesmannens miljøvernavdeling
- Fylkesmannens landbruksavdeling

Referansegruppe (Miljø- og kulturlandskapsgruppa i Nord-Trøndelag):

- Fylkesmannens landbruksavdeling
- Fylkesmannens miljøvernavdeling
- Nord-Trøndelag Bondelag
- Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag
- Skogeierforeninga Nord
- Nord-Trøndelag fylkeskommune
- Innherred forsøksring
- Sametinget

I tillegg til de faste representantene har Naturvernforbundet deltatt på enkelte møter.

Forslag til nye virkemidler ble sendt ut til høring i kommuner og organisasjoner.

I avslutningsfasen er det også gjennomført møter og uformelle drøftinger med faglagene i regionen på ledernivå, Naturvernforbundet og forsøksringene.

1.4. Definisjoner og avgrensinger.

Definisjon av sentrale begreper i samband med det regionale miljøprogrammet:

Landbruk: Fellesbetegnelse for næringer som har jorda som produksjonsgrunnlag, vanligvis jordbruk, hagebruk og skogbruk.

Jordbruk: Fellesbetegnelse for planteproduksjon og husdyrbruk.

Planteproduksjon: Dyrking av mat-, pryd- eller fôrvekster.

Husdyrbruk: Næringsmessig husdyrhold med sikte på produksjon av kjøtt, melk og ull.

Landbrukets kulturlandskap omfatter arealer, enkeltelementer, driftsformer og sammenhenger i jord- og skogbrukslandskapet og utmarksområder. Menneskers virke innen landbruk og tilgrensende næringer har formet dette landskapet i samspill med naturgrunnet gjennom århundrer.

Jordbrukets kulturlandskap omfatter arealer som er forma gjennom åkerdrift, slått og beite gjennom generasjoner, og elementer i landskapet knytta til tidligere tiders og dagens drift.

Biologisk mangfold kan kort forklares som jordas variasjon av livsformer. Dette omfatter både variasjonsrikdommen av planter, dyr og mikroorganismer, og den arvelige variasjonen en finner i de enkelte artene. Mangfoldet av livsmiljøer eller økosystemer, som spenner fra de upåvirkete til de dyrkede livsmiljøene og byene, bidrar også til det biologiske mangfoldet. Begrepet omfatter altså ikke bare mangfoldet av arter, men også mangfold innen arter og mangfold av og innen økosystemer.

Kulturminner, kulturmiljøer: Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng (jf. § 2 i kulturminneloven). **Freda bygninger:** Bygninger som er freda i medhold av kulturminneloven. **Verneverdige bygninger:** Arkitektonisk eller kulturhistorisk verdifulle bygninger som ikke er fredet, men som likevel bør bevares etter antikvariske metoder og prinsipper.

Det nasjonale miljøprogrammet inneholder bl. a. føringer for utarbeidelsen av de regionale miljøprogrammene, og utviklingen av nasjonalt og regionalt miljøprogram henger tett sammen.

Kommunale tiltaksstrategier for de spesielle miljøvirkemidlene i jordbruket skal også ses i sammenheng med regionalt miljøprogram, og prinsippene for fordeling av midler mellom kommunene skal synliggjøres i dette.

Det regionale miljøprogrammet har bakgrunn i jordbruksavtalen, og midlene som disponeres kommer fra denne. Avtalepartene i jordbruket har gitt disse rammene for utforming av virkemidler:

- Tilskuddsordningene i det regionale miljøprogrammet skal være generelle og rettighetsbaserte, og skal være tilgjengelige for foretak som har rett til produksjonstilskudd og oppfyller gitte krav eller kriterier.
- Virkemidlene skal være innretta mot to formål, 1. ta vare på kulturlandskapet, og 2. hindre eller redusere forurensing fra landbruket.
- Det regionale miljøprogrammet omfatter ikke skogbruket.

Forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforvaltningsforskriften) ble fastsatt 15.12.2006, med ikrafttredelse fra 1.1.2007.

Vannforvaltningsforskriften gjennomfører rammedirektivet for vann i norsk rett, ved at det skal utarbeides helhetlige forvaltningsplaner i henhold til *EUs rammedirektiv for vann (direktiv 2000/60/EF)* for alle vannforekomster innen 2015.

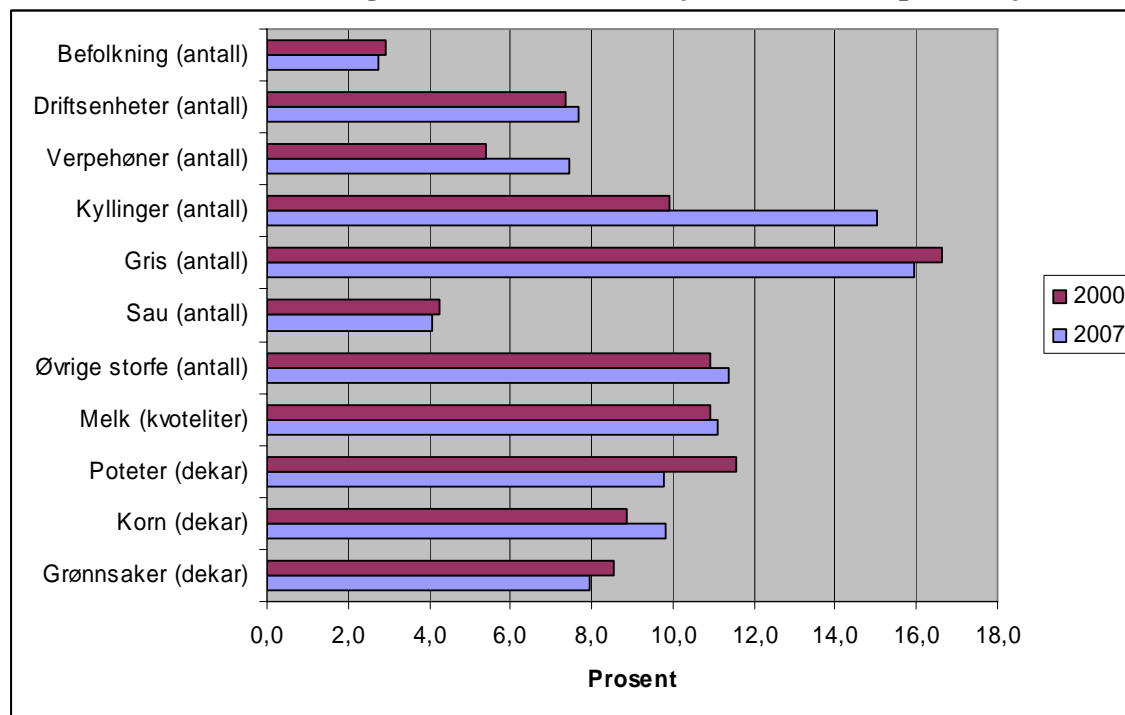
Forskriften har som mål at man i alle vannforekomster minst skal opprettholde eller oppnå ”god tilstand” eller ”godt potensial” i tråd med nærmere angitte kriterier.

2. Status, utfordringer og mål

2.1 Viktige utviklingstrekk og miljøstatus for jordbruket i Nord-Trøndelag.

Nord-Trøndelag har en stor landbruksproduksjon sett i forhold til befolkningsgrunnlaget på ca.130 000 innbyggere. Landbruket er ei betydningsfull næring for fylket, både med tanke på bosetting og sysselsetting, og som forutsetning for framtidig skjøtsel av kulturlandskapet. Landbruket gir også betydelige ringvirkninger for øvrig næringsliv i fylket, og sysselsetter i sommersesongen et betydelig antall gjestearbeidere.

Nord-Trøndelags relative andel av nasjonal landbruksproduksjon

Figuren viser at Nord-Trøndelag har økt sin landbruksproduksjon i forhold til landet for øvrig. Dette har både sammenheng med at produksjonen har økt i Nord-Trøndelag, samtidig som andre deler av landet har redusert sin landbruksproduksjon.

Alt statistisk tallmateriale fra landbruket viser at antall bruk blir færre og større, samtidig som produksjonsvolumet opprettholdes. I Nord-Trøndelag er det spesielt to trender som har vært tydelig de senere åra. Den ene er en stor økning i antall samdrifter innen melkeproduksjon, hvor det er etablert omkring 216 samdrifter ved utgangen av 2006. Den andre trenden er større bruk av maskinentreprenører i jordbruket som tilbyr tjenester innafor alle former for onnearbeid.

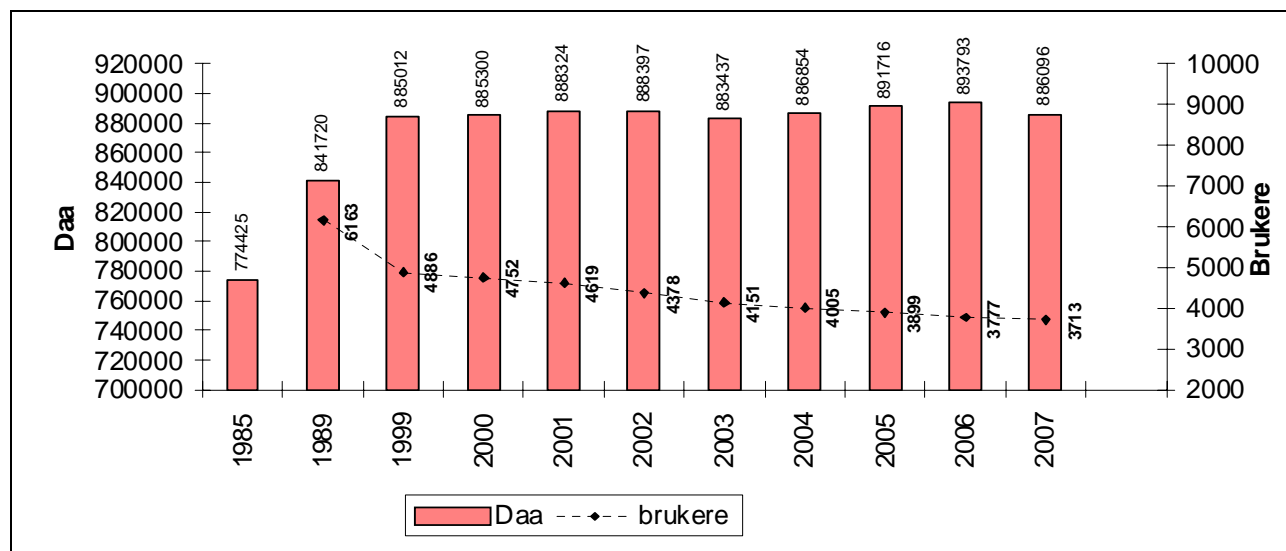
Interessen for økologisk produksjon er økende. Andelen av arealet som drives økologisk i fylket er på 6,3 % (landet har 4,7 %). Bare tre fylker hadde høyere i prosent andel i 2007, og i 2008 har Nord-Trøndelag 47 nye søkere.

2.1.1 Jordbruksareal.

Det registrerte jordbruksarealet i landet var på 10,24 millioner daa i 2007, og dette arealet representerer en økning på nesten 14 % etter 1985. Økningen av jordbruksarealet var størst fram til 1999, og har holdt seg forholdsvis stabilt etter det i alle fylker.

Figur 2.1.1 viser at jordbruksarealet i Nord-Trøndelag økte med over 110 000 daa i perioden 1985 til 1999, fra 774 425 til 885 300 daa. I årene fra 1999 til 2007 har det holdt seg noenlunde stabilt på omtrent 885 000 til 890 000 daa. I hele landet er imidlertid antall brukere i forholdsvis sterk nedgang i hele denne perioden.

Jordbruksareal i drift og antall brukere i Nord-Trøndelag

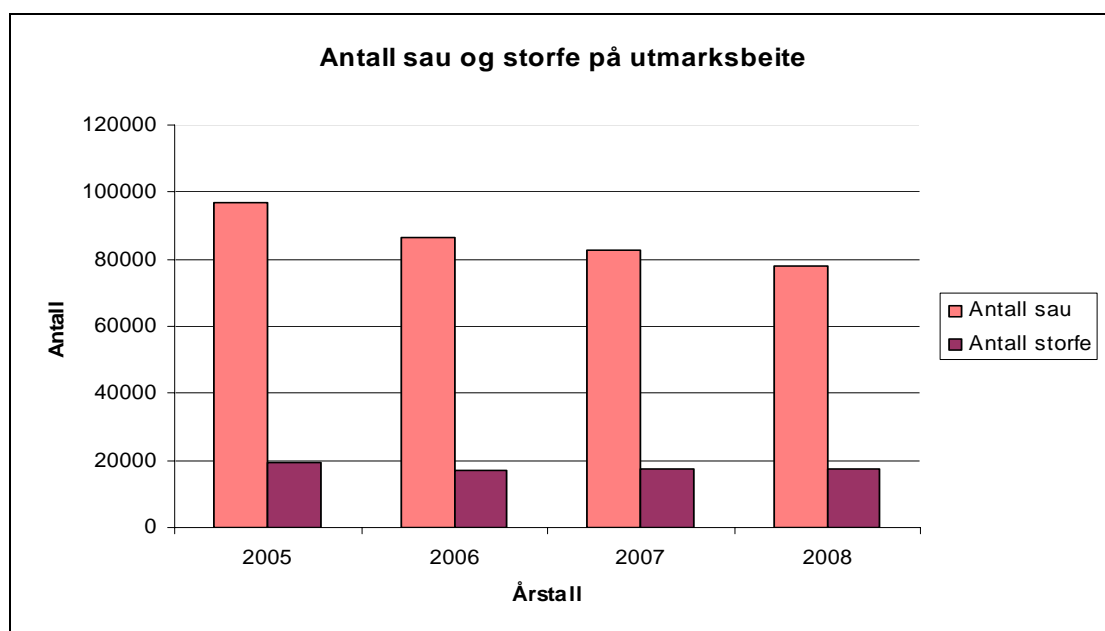

Figur 2.1.1: Antall dekar jordbruksareal i drift og antall brukere i Nord-Trøndelagi årene fra 1985 til 2007 (Statens Landbruksforfaling (SLF))

Fra 2006 til 2007 ble jordbruksarealet i Nord-Trøndelag redusert med 7 697 daa til 886 096. 11 av 24 kommuner har tilbakegang i jordbruksarealet i samme periode, men det er også kommuner som har hatt betydelig vekst i sitt jordbruksareal. Ulikheter i utvikling fra kommune til kommune kan ha flere årsaker. Kommunale prioriteringer, beliggenhet og vilkår for jordbruk er viktige faktorer, men innføring av Gårdskart og oppdatering av arealinformasjon kan også ha betydning.

For fylket under ett er det fra 2006 til 2007 i følge produksjonstilskuddstatistikken en reduksjon for "fulldyrka jord til slått og beite" på 1,1 % og "overflatedyrka eng" på 16,1 %, mens *innmarksbeite* har økt med 10,4 %. Dette kan tyde på at miljøvirkemidlene i jordbruket hindrer sterk avgang av fulldyrka jord og fører til økt bruk av innmarksbeite, men at de ikke er tilstrekkelige til å hindre avgang av marginale arealer som overflatedyrka jord. Det er i denne sammenhengen interessant at RMP i Nord-Trøndelag har omfatta arealtilskudd til ugjødsla innmarksbeite, men ikke tilskudd til beiting av ugjødsla innmark for øvrig.

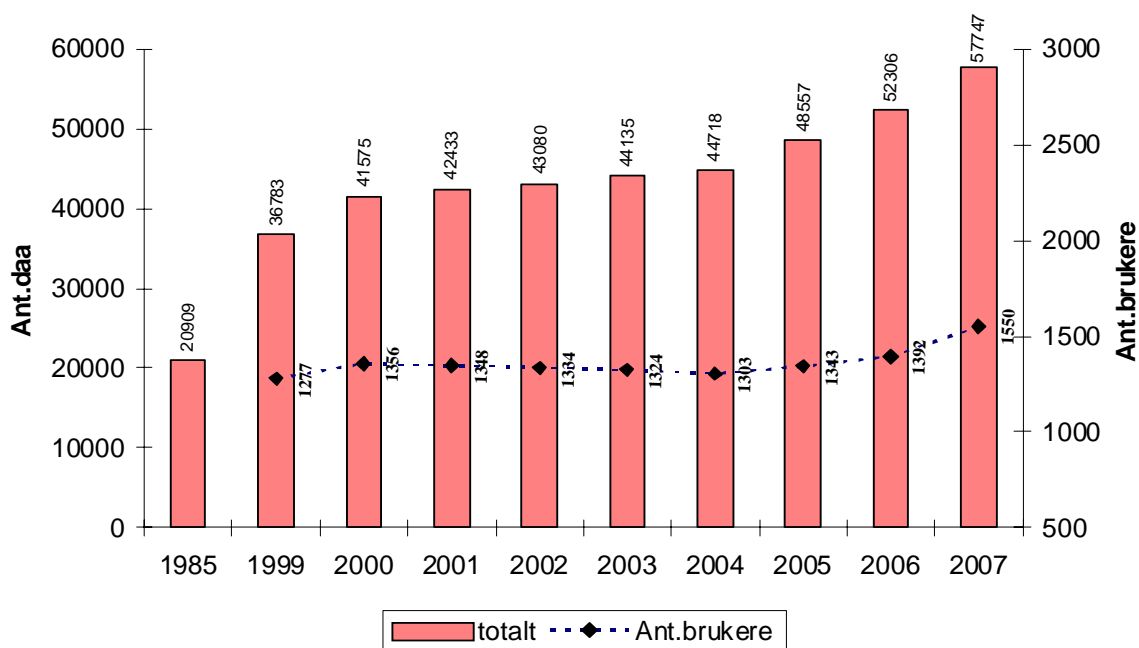
Statistikk over utbetalt produksjonstilskudd til husdyr som beiter i utmark viser tilbakegang de siste åra, og er særlig framtrede når det gjelder sau. For storfe er antallet mer stabilt. Dette må sees i sammenheng med økningen i antall ammekyr. 31. juli 2007 beita 4 569 kyr, 12 792 ungdyr, 32 117 sauer, 50 458 lam, 766 geiter og kje og 414 hester på utmarksbeite. Antallet kyr, som omfatter både melkekyr og ammekyr, har økt med 802 fra 1995.

Figur 2.1.2: Antall sau og storfe på utmarksbeite i Nord-Trøndelag i årene fra 2005 til 2008 (SLF)

Figur 2.1.2 viser utviklinga i antall dyr på utmarksbeite de siste åra. Vi ser at tilbakegangen i antall er størst for sau, men prosentvis er tilbakegangen for storfe nesten tilsvarende.

Innmarksbeite og antall brukere i Nord-Trøndelag

Figur 2.1.3: Antall dekar innmarksbeite og antall brukere med innmarksbeite i Nord-Trøndelag i årene fra 1985 til 2007 (SLF)

Figur 2.1.3 viser at antall dekar innmarksbeite har mer enn fordoblet seg i Nord-Trøndelag fra 1985 til 2007. Antall brukere med innmarksbeite har holdt seg forholdsvis stabilt på litt mer enn 1 300 bruk fra 2000 til 2006. I 2007 ble det en markant økning på mer enn 150 bruk opp

til 1 550 bruk. Dette viser at økonomiske virkemidler, som for eksempel tilskuddsordninger i Regionalt Miljøprogram, virker etter hensikten.

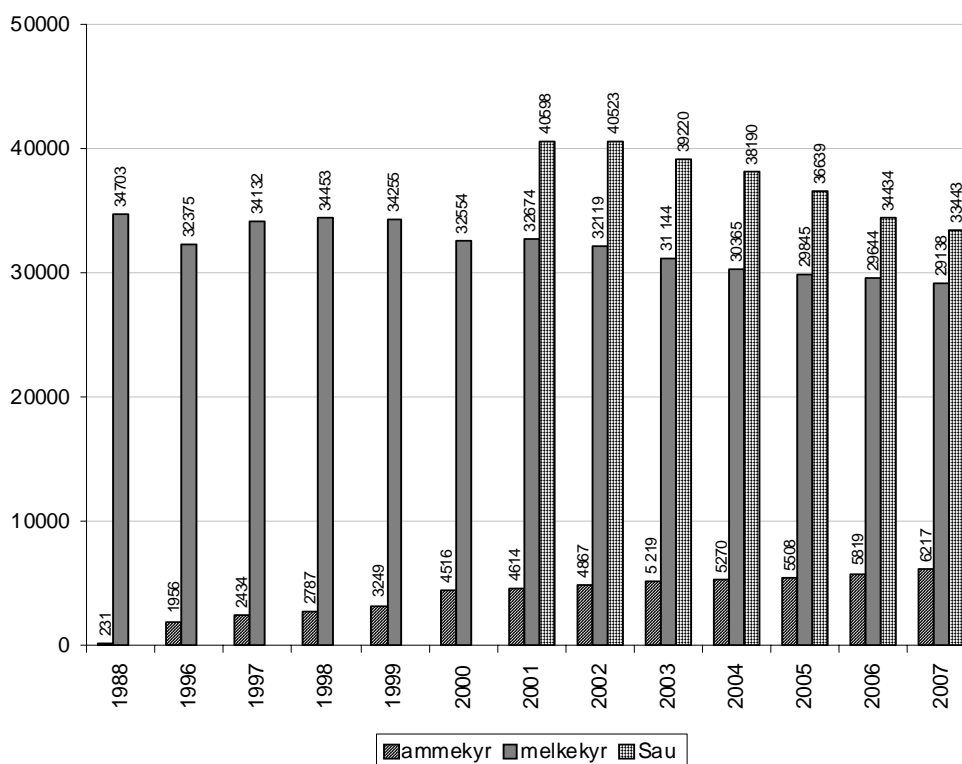
2.1.2 Husdyrhold.

Gjennom hele etterkrigstida har det vært ei utvikling i retning av høyere effektivitet i norsk landbruk. For hele landet har det ført til færre driftsenheter og husdyr, samtidig som avdråtsnivå og samla produksjonsvolum har økt. I 1992 var det 55 761 driftsenheter med husdyr i Norge, mens tallet i 2008 var redusert til 32 547.

I Nord-Trøndelag står husdyrholdet sterkt, og tilbakegangen har vært mindre markert enn i mange fylker. Figur 2.1.3 viser at tallet på melkekyr har holdt seg relativt stabilt det siste tiåret. Det høyeste antallet ble registrert i 1999 med 34 652. Seinere har det vært noe avtagende, og 1. januar 2008 var det 29 116 melkekyr i fylket. For ammekyr har det vært en sterk økning i antallet, fra 448 i 1991 til 6 217 i 2007. Når det gjelder antall sau, har SLF endret statistikken i 2001. Før 2001 ble det oppgitt *antall vinterfora sau*, og fra og med 2001 blir det oppgitt *søyer og værere, 1 år og eldre, og lam under 1 år*. Tallet på søyer, ett år og eldre, anser vi som mest relevant i forhold til å se på utviklingen av antall sau i fylket. Vi har derfor valgt å begynne statistikken på sau i år 2001. Det har vært en reduksjon fra 40 598 i 2001 til 33 443 i 2007.

Selv om antallet melkekyr og sau er redusert, har vi grunnlag for en betydelig beiteaktivitet i Nord-Trøndelag. I tillegg har vi hatt en sterk økning i antall hester igjen, etter at hesteholdet nådde et lavmål på 1970-tallet. I følge søknader om produksjonstilskudd 31.07.07 var det 1 317 hester i Nord-Trøndelag. Dette omfatter bare hester på foretak som søker om produksjonstilskudd.

Utviklinga i husdyrholdet i Nord-Trøndelag

Figur 2.1.3: Nord-Trøndelags utvikling i antall ammekyr og melkekyr fra 1988 til 2007, og antall søyer, ett år og eldre, fra 2001 til 2007 (SLF)

2.1.3 Kulturlandskapet i Nord-Trøndelag.

I ”Strategi for arbeidet med kulturlandskap og miljøutfordringer i Nord-Trøndelag” som ble lagt fram av Miljø- og kulturlandskapsgruppa i 2002 finnes en omfattende dokumentasjon av kulturlandskapsverdiene. Det vises blant annet til ”Fylkeskulturlandskapsplan for Nord-Trøndelag” (1993), ”Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap” (1992-95), ”Verneplan for kulturmiljø” 1995 og ”Verdifull kulturmark i Nord-Trøndelag” (1999). Det vises også til registreringer som kommunene har gjennomført og ”Tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap”, eller i kortform **3Q**, som Norsk institutt for skog og landskap er ansvarlig for. Rapporten fra prosjektåret 2000-2001 for 3Q inneholder tilstandsregistreringer fra Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark.

I ”Nasjonalt referansesystem for landskap – beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner” av Oscar Puschnann omtales kulturlandskapet i vårt fylke under følgende landskapsregioner:

- 24 Kystbygdene på Nord-Møre og i Trøndelag
- 25 Fjordbygdene på Nord-Møre og i Trøndelag
- 26 Jordbruksbygdene ved Trondheimsfjorden
- 27 Dal- og fjellbygdene i Trøndelag

For hver region finnes beskrivelse av landskapets hovedform, småformer, fjord og vassdrag, vegetasjon, jordbruk, bebyggelse og landskapskarakter. Under jordbruk finnes tallfesta opplysninger om driftsformer og husdyrbruk og dessuten viktige utviklingstrekk innen regionen. Om bygdene rundt fjorden, som karakteriseres som kjerneområdet for den gamle jernalderbosettinga, opplyses det at 6 % av jordbruksarealet i er ute av drift, mens det tilsvarende tallet for skog og innlandsbygdene er 11 %.

Det er godt dokumentert at Nord-Trøndelag ut fra lange tradisjoner og et aktivt og allsidig landbruk har svært mye verdifullt kulturlandskap å ta vare på, men dette landskapet og de verdiene det representerer er i dag trua, først å fremst på grunn av gjengroing.

Kystlyngheia er en landskapstype som må nevnes spesielt. Den forekommer langs Europas vestkyst nordover til Lofoten og er skapt gjennom menneskenes ressursbruk gjennom flere tusen år. I Nord-Trøndelag forekommer slik lynghei i kommunene Flatanger, Fosnes, Nærøy, Vikna og Leka. For at denne landskapstypen skal bestå kreves skjøtsel i form av beiting og slått eller brenning.

Biologisk mangfold.

Jordbruksarealet utgjør en relativt liten del av vårt landareal, men har stor betydning for det biologiske mangfoldet. Dette skyldes bl.a. at jordbruket har tatt i bruk de klimatiske og næringsmessige mest gunstige arealer; arealer av stor betydning for det opprinnelige biologiske mangfoldet. Jordbruksvirksomheten har gradvis bidratt til å øke det biologiske mangfoldet på disse arealene opp gjennom jordbrukshistorien. Ekstensive driftsformer, uten tilførsel av gjødsel, har skapt arealer som har grunnlag for et stort mangfold av arter og naturtyper. De fleste av de mest trua vegetasjonstypene i Norge er de som er forma av menneskers liv og arbeid gjennom tidene. Samtidig har om lag 30 % av de trua og sårbare artene kulturlandskapet som leveområde. Skal det biologiske mangfoldet opprettholdes må tradisjonell drift videreføres på et tilstrekkelig utvalg av arealer som gjennom generasjoner og århundrer er brukt til beiter, slått og annen høsting.

Kulturminner og kulturmiljøer.

Nord-Trøndelag omfatter noen av kjerneområdene for jernalderbosettinga i Norge, og områdene omkring Trondheimsfjorden og deler av Namdalen har en rik forekomst av freda kulturminner. Noen av disse gravhauger og bautasteiner fra norsk jernalder hører med blant

våre mest monumentale fornminner, men i de fleste bygder finnes mange mindre kulturminner i form av røyser, hauger, vegfar, fangstanlegg, åkerreiner og hustuffer fra ulike perioder av vår historie, og disse er i dag bare delvis registrert. Mye av dette inngår som viktige elementer i kulturlandskapet, og adekvat skjøtsel er nødvendig for at det skal være tilgjengelig og attraktivt som grunnlag for trivsel og opplevelser for fastboende og tilreisende. Kulturlandskapet har også en stor mengde kulturminner fra nyere tid. Det kan være anlegg og bygninger knytta til tidligere bosettinger eller driftsformer som rydningsrøyser eller sag- og kvernbruk med tilhørende dammer, melkramper, sommerfjøs, seteranlegg, vegfar eller bruer. Mange av de bygningene som inngår i dagens gårdstun kan også karakteriseres som kulturminner og kulturmiljøer. Det spesielle trønderske firkanttunet med trønderlån og driftsbygning i vinkel har vært et karaktertrekk ved mange bygder, men er i dag trua gjennom sterke endringer i struktur og driftsformer.

Freda og verneverdige bygninger.

Det er lov om kulturminner som gir hjemmel for fredning av bygninger. Alle bygninger fra før 1650, eller samiske bygninger eldre enn 100 år, er automatisk fredet. Av yngre bygninger kan Riksantikvaren frede både selve bygningen og interiøret om visse vernekriterier er oppfylt.

I de siste endringene i lov om kulturminner er det krav om at alle tiltak på bygninger eldre enn 1850 skal inn til den regionale kulturminneforvaltningen for uttalelse. For landbruksbygninger vil dette være spesielt relevant ved søknad om riving av bygninger eldre enn 1850.

Mange av fredningene er fra før siste verdenskrig da lov om bygningsfredning ble vedtatt.

Derfor viser også lista over freda bygg hva som på dette tidspunktet ble betrakta som verneverdig, nemlig praktbygninger og enkeltbygninger med høy arkitektonisk kvalitet. De fleste av de freda bygningene er derfor på prestegårder, og i søndre del av fylket. I de senere årene er det imidlertid blitt lagt vekt på å vurdere hele miljøet framfor bare enkeltbygninger. Nyere fredninger omfatter derfor hele gårdsanlegg fordi det blir lagt stor vekt på å se bygningene som en del av en større helhet.

Bare en liten del av bygningsarven vår er freda etter lov om kulturminner. Likevel er det svært mange av bygningene våre som det er verdt å ta vare på, og mange av disse bygningene hører til på våre gardsbruk. De fleste verneverdige bygninger i landbruket er verken freda eller regulert til bevaring. Dette dreier seg ikke bare om praktbygninger, men også mindre hus med tilknytning til tradisjon og tidligere tiders driftsformer, som seterhus, sommerfjøs, løer, smier og liknenede. Gjennom SMIL-ordninga, som forvaltes av kommunene, er det mulig å gi tilskudd til vedlikehold av slike verneverdige bygninger i tillegg til de som er fredet. I Nord-Trøndelag er det 55 bygninger på gardsbruk som er fredet. Flere av disse bygningene finnes på samme gardsbruk, slik at det er 25 gardsbruk som er berørt.

Kystlynghei med gravrøys, Skei i Leka kommune og freda trønderlån på 42m, Logstein i Frosta kommune

2.1.4 Forurensing fra jordbruket

Tap av næringsstoff til vann og luft

Data er hentet fra Fylkesmannens tall for de siste års søknadsomganger for RMP, og fra SSB sin rapport ” Jordbruk og miljø, resultatkontroll jordbruk 2007 ”.

Den generelle tilbakemeldingen fra landbruksnæringa er at vannkvaliteten i vassdragene er blitt betydelig bedre det siste tiåret, og at fisken mange steder har kommet tilbake.

I Nord-Trøndelag finnes miljødata om vassdrag fra ulike registreringer, og gjennom arbeidet med innføring av Forskrift om rammer for vannforvaltningen er totalbildet tolket og presentert gjennom NVE sin saksbehandlings- og innsynsløsning ”Vann-nett”. Det er ikke foretatt miljøundersøkelser for alle vannforekomstene, og for disse er data fra sammenliknbare vassdrag benyttet.

En ulempe er at SFT sin modell for ” Miljøkvalitetsvurderinger for ferskvann ” ikke er laget for større vassdrag, og ikke så godt egnet for de mange små vassdragene under marin grense, som dominerer bildet i store deler av Nord-Trøndelag.

Disse registreringene vil, sammen med Fylkesmannens data fra RMP-søknadsomgangene, være et viktig prioriteringsgrunnlag i de kommende åra.

De siste åra er det gitt RMP-tilskudd til endra eller utsatt jordarbeiding et areal tilsvarende 50 % (165 000 dekar) av fylkets kornareal. Storparten er kornåker i stubb.

Iflg. SSB har det vært stabil tilførsel av N og P til jordbruksarealene i NT mellom 1998 og 2005, men det mangler tall fram til 2008.

Areal i stubb over vinteren har ligget på 50 % av åkerarealet i flere år. Sterk økning i handelsgjødselprisen i 2008 har medført større interesse for husdyrgjødsel. Dette kan bidra til mindre høstpløying, og dermed også større etterspørsel etter tilskudd til endra jordarbeiding. SSB 2001/39 beskriver at 20 % av tilført P gjennom husdyrgjødsel i åpenåker i Trøndelag spres om høsten. Nyere tall mangler, men det er grunn til å tro at økningen på 40 000 dekar med tilskudd til endra jordarbeiding mellom 2000 og 2007 i Nord-Trøndelag har bidratt til mindre høstspredning av husdyrgjødsel.

Plantevernmidler

SSB sin statistikk over bruk av plantevernmidler, viser at for perioden 1992 – 2002 er det prosentvis mindre sprøyting mot rotugras på vårpløyd (11,4 %) areal enn på høstpløyd (14,8 %). Det foreligger ikke tall for senere år, eller for frøugras.

Det ble i 2007 gitt tilskudd til ugrasharving mot frøugras til vel 19 000 dekar. I 2007 tillot Fylkesmannen at økologisk kornareal kunne omfattes av ordningen. Dette er tatt bort for 2008, og omfanget anslås å havne på 15 000 dekar.

Gode erfaringer fra økologisk kornproduksjon sprer seg også til de som driver konvensjonelt, og det er nok mange gårdbrukere som gjerne vil slippe å sprøyte hvis de kan oppnå tilnærmet samme resultat med ugrasharving. Erfaringer og oppslutning om ordninga er selvsagt også avhengig av værforholdene hvert år, men en økning i areal for hvert år tyder på positive erfaringer.

2.2 Miljøutfordringer for jordbruket i Nord-Trøndelag

2.2.1 Bevaring og skjøtsel av biologiske verdier.

Fra 01.01.04 er forvaltninga av de spesielle miljøvirkemidlene overført til kommunene, og som grunnlag for fylkesmannens fordeling av midlene mellom kommunene har hver enkelt kommune årlig utarbeidet en tiltaksstrategi for miljøserting innen landbruket. Et flertall av kommunene omtaler i den sammenheng gjengroinga av kulturlandskapet som den største miljøutfordringa de står overfor. Dette samsvarer godt med den situasjonen som er beskrevet foran. Det er også grunn til å frykte at nettopp de mest verdifulle områdene når det gjelder biologisk mangfold er mest trua på grunn av overgang til driftsformer som fører til at marginale arealer med ekstensiv utnyttelse går ut av bruk. Det kan dreie seg om bratt- eller grunnlendt jord som ikke er egna til maskinell høsting, eller beiter som går ut av bruk på grunn av husdyrløs drift.

Bevaring av kystlyngheia representerer ei spesiell utfordring fordi skjøtselen krever beiting heile året med utgangersau. Det er i de ytre kystområdene med milde vintre og liten snømengde dette er aktuelt.

2.2.2 Bevaring og skjøtsel av kulturhistoriske verdier.

Kulturminner, kulturmiljøer og bevaringsverdige bygninger er også trua av strukturendringer og nye driftsformer i landbruket. Dette kan skyldes direkte inngrep i form av skade eller fjerning, eller at gjengroing fører til tilsløring og utilgjengelighet. Slike elementer kan også forringes gjennom uheldig plassering av nye bygninger og installasjoner.

Det er også ei viktig utfordring å ta vare på tradisjonelle driftsformer og teknikker som innebærer særlige kvaliteter, som for eksempel tradisjonell seterdrift.

Gjengroing medfører også en risiko for at kulturminner går tapt ved at de ikke lenger kan gjenfinnes eller at de i vanvare blir ødelagt ved inngrep eller utbygging.

2.2.3 Bevaring og utvikling av estetiske verdier.

Gjengroinga er ikke bare en trussel mot det biologiske mangfoldet, men det forringer også de estetiske verdiene i landskapet og gjør kulturminner og kulturmiljøer mindre tilgjengelige. Vi får i det hele tatt et landskap med redusert opplevelsesverdi, og det vil bli mindre attraktivt som arena for rekreasjons- og friluftaktiviteter.

Tilpasning av nye bygninger i kulturlandskapet representerer ei stor utfordring. Dette gjelder ikke minst i forbindelse med samdrifter, der bygningene får dimensjoner langt ut over det som har vært vanlig. I slike sammenhenger er plassering, utforming og materialvalg av stor betydning.

2.2.4 Forurensing.

De vassdragspesifikke utfordringene vil fra og med 2009 bli håndtert gjennom kommunale tiltaksplaner knyttet til gjennomføringa av Forskrift om rammer for vannforvaltning. RMP-virkemidler kan prioriteres til disse vassdragene gjennom utforming av den lokale forskriften.

De tematiske utfordringene er arealerosjon, tap av næringsstoff og plantevernmiddelrester. Bedringen av miljøtilstanden i vassdragene de siste 15 årene, som skyldes en kombinasjon av informasjon, økonomiske virkemidler og restriksjoner, utfordres til en viss grad av strukturrasjonaliseringa gjennom samdrift/stordrift og entrepenødrift: Konsentrasjon av husdyrgjødsel og grovfôr, jordarbeiding til (for jorda) ubekvem tid og store maskiner som fører til jordpakking.

Arealerosjon

Dette omfatter tap av matjord og næringsstoffer, først og fremst i form av overflateavrenning, men også ved tap gjennom større sprekker og drenering.

Det er stadig rundt 160 000 dekar kornåker som høstpløyes, og dette bør reduseres. Det bør foretas sammenstilling av data for arealer med tilskudd og erosjonsrisikokart for de kommuner som har dette. Dette bør inngå som en del av bakgrunnen for hvor informasjonsarbeidet bør settes inn, som et viktig tiltak for spissing av ordninga.

Data for ordninga med endra jordarbeiding tyder på at det også kan være mulig å få bedre treffsikkerhet ved bedre fastsetting av erosjonsrisiko.

De kommunene som har ” Skog og landskap ” sine temakart for erosjonsrisiko, nytter disse, men nytter i tillegg JORDFORSK sin beregningsmodell i enkelte saker, der særlig hellingslengden slår ulikt ut (fast lengde 100 m på temakartene, konkret lengde i JORDFORSK sin beregningsmodell).

Tap av næringsstoff

SSB sine tall fra en del år tilbake beskriver at rundt 20 % av P i husdyrgjødsel spres utenom vekstsesongen på åpenåker.

Redusert høstpløying vil virke positivt ved at mer av husdyrgjødsel må spres om våren.

Tap av plantevernmiddelester

Gjennom vannprøvetaking fra Hotranvassdraget i Levanger fra og med 1996 er det registrert rester fra 15 plantevernmidler, også over miljøfarlighetsgrensen. Bioforsk sine målinger i grunnvann i Overhalla, oppstarta i 2008, viser enkelte signifikante funn av plantevernmiddelester.

Det synes likevel å være en positiv trend i utviklinga, bl.a. pga. innføring av krav om sertifikat for kjøp og bruk av plantevernmidler, og krav om dokumentasjon gjennom Miljøplan.

Plantevernmidlene sin binding til jordpartikler øker med minkende partikkelstørrelse. Således er det størst lekkasje fra grovsand og minst fra leir. Samtidig vil det likevel kunne være lekkasje fra leirjord pga. større og mindre oppsprekking av jorda. En evt. innsats for å øke oppslutning bør likevel først settes inn i områder som domineres av elveavsetninger.

2.2.5 Økologisk landbruk

Det er en politisk målsetting at det skal være 15 % økologisk produksjon og forbruk innen 2015. I Nord-Trøndelag var det i 2007 4,8 % økologisk areal som var ferdig omlagt. Dersom karensareal under omlegging som også drives økologisk inkluderes var andelen 6,3 %. Dette betyr at omleggingstakten bør økes for å nå de politiske målene. Gammel kulturjord, god arrondering og fordeling mellom korn og grovfôrareal (samt husdyr), gjør at en har store muligheter til å få til økologisk produksjon i fylket.

Utfordring framover er bl.a. å øke kompetanse på produksjon, foredling og omsetning av økologisk storfekjøtt og økologiske grøntprodukter. Med økt kompetanse er en i stand til å finne de beste løsningene som er lønnsomt for produsenten samtidig som en overholder regelverk på området (bl.a. mht krav om lufting av okser/investeringer framover). Dette er fokusområdet på ØkoLØFT-prosjektet som er i gang i regionen nå.

Når det gjelder økologisk kornproduksjon, er godt vekstskifte og nok husdyrgjødsel avgjørende for resultatet. Gode tilskuddsordninger på økologisk kornareal kontra grasareal, gjør at mange ønsker mest mulig korn i vekstskifte. En utjevning av tilskuddssatsene ville i større grad motivert til å ta inn det nødvendige vekstskifte med gras i omløpet. Utfordringer knytta til kornproduksjonen er tema i prosjektet ”Økokorn og samarbeid mellom gårdsbruk”.

2.2.6 Utslipp av klimagasser

Norge har gjennom Kyoto-protokollen forpliktet seg til at klimagassutslippene i perioden 2008 – 2012 ikke skal være mer enn 1 % høyere enn i 1990. Jordbruket er årsak til utslipp av karbondioksid fra energibruk knytta til transport, maskinbruk og framstilling av innsatsfaktorer. Nærmere 50 % av samla metanutslipp kommer fra jordbruket, hovedsaklig fra husdyrhold, etter som det er en gass som produseres i fordøyelsessystemet hos planteetere og i husdyrgjødsel. Utslipp av lystgass er også i høy grad knytta til jordbruk, i sær bruk av handels- og husdyrgjødsel.

Det forskes i dag på å finne fram til tekniske løsninger og driftsmåter som reduserer utslippene fra jordbruket. Det er samtidig viktig å vurdere utslipp fra ulike kilder i en større sammenheng og ut fra den samfunnsnytte de representerer, og dessuten i et totalt kretsløpsperspektiv der det tas hensyn til at jordbruket også bidrar til å binde klimagasser. Nyere undersøkelser (jfr. Det svenske jordbruksverkets rapport 2008:11) tyder på at det foregår en betydelig binding av karbon i varig grasmark, helt på linje med det som skjer i skog målt per arealenhet. Et stort og ekstensivt drevet eng og beiteareal vil derfor bidra til stor karbonbinding i torv og jordsmonn samtidig som det bidrar til redusert bruk av jordarbeiding, kjemiske bekjempingsmidler og mineralgjødsel. Det er mye som taler for at det viktigste enkeltbidraget fra jordbruket på kort sikt for å redusere klimautslippene vil være en redusert bruk av handelsgjødsel. Gjennom miljøtilskudd som premierer bruk av areal og fører til økt bruk av ugjødsla beiter og varig ugjødsla slåtteng kan det regionale miljøprogrammet bidra på dette området.

Ut fra føringer i Nasjonalt miljøprogram er det ikke utforma ordninger spesifikt retta mot utslipp av klimagasser i det regionale miljøprogrammet i denne omgang, men slike tilpasninger er aktuelle etter 2009 når bedre dokumentasjon og strategier for tiltak foreligger.

2.2.7 Jordvern - strategier for reduksjon i nedbygging av jordbruksarealer.

Fylkesplanmelding nr. 2 (2001) Arealmeldingen, med regionalpolitiske retningslinjer og strategier for arealbruk, ble vedtatt av fylkestinget 6. desember 2001 (FT sak 43/2001), etter en omfattende prosess mellom Nord-Trøndelag fylkeskommune, kommunene i Nord-Trøndelag og regionale statlige myndigheter.

Sentrale strategier og regionalpolitiske retningslinjer for et godt og aktivt jordvern, jf Arealmeldingen:

- By- og tettstedsutvikling
 - Det bør tilstrebes en klar grense mellom bebygde områder og landbruks-, natur- og friluftsområder. Kommuner med byer og større tettsteder skal i sin kommuneplan vise en definert ytre tettsteds grense som ramme for fremtidig langsiktig byvekst.
 - Eksisterende fortetningspotensial innenfor eksisterende sentrumsavgrensning skal utnyttes før nye arealer utenfor tas i bruk.
 - Ved utbygging av sentrums- og sentrumsnære arealer skal det legges opp til en høy utnyttelsesgrad. Fortetningsprosjekter skal fortrinnsvis styres til ”grå” restarealer eller/og allerede utbygde områder med potensial for høyere utnytting. Viktige grøntarealer må skjermes for utbygging. I sentrumskjernen kreves høyere tetthet enn ved fortetting i omkringliggende bolig- og randsoneområder.
- Spredt boligbygging
 - For å opprettholde bosettingen kan kommunene tilrettelegge for spredt boligbygging. Områder og vilkår for spredt boligbygging avklares i kommuneplanens arealdel.
 - I kommuner med lite utbyggingspress eller fraflytting kan de geografiske områdene der det tillates spredt boligbygging være større enn i sentrale deler av fylket. Lokalisering til dyrka og dyrkbar mark søkes unngått i områder uten press, og unngås i områder med press.

- Ved lokalisering og utforming av spredt boligbygging legges vekt på lokal byggeskikk, respekt for kulturminner, tilpasning til kulturlandskapet og miljømessige forhold. Drifts- og arronderingsmessige ulemper søkes unngått.
- For å ivareta jordvern- og landskapshensyn skal det føres en restriktiv politikk for spredt boligbygging i den nærmeste randsonen rundt byer og tettsteder.
- Spredt fritidsbebyggelse
 - Ny fritidsbebyggelse bør fortrinnsvis samlokaliseres i felt eller i tilknytning til eksisterende bebyggelse og andre inngrep. Tilstreb en konsentrert utbygging.
 - Spredt fritidsbebyggelse avklares gjennom kommuneplanens arealedel.
 - Ivareta hensynet til landskap, biologisk mangfold, friluftsliv og unngå lokalisering til inngrepsfrie naturområder, som over tid kan medføre tyngre tilrettelegging.
 - Unngå lokalisering til dyrka- og dyrkbar mark.

To Regjeringer har etter dette, med tilslutning fra Stortinget, satt som mål at den årlige omdisponeringen av de mest verdifulle jordressursene skal halveres innen 2010, jf. St.prp. nr. 1 (2004-2005), (2006-2007) og (2007-2008), samt også St.meld.nr. 26 (2006-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand m.fl..

Sittende Regjering har bl.a. gitt sin oppfølging av dette jordvernmålet gjennom felles brev fra Miljøvernministeren og Landbruks- og matministeren, datert 21.02.2006, til kommunene, fylkeskommunene, fylkeslandbruksstyrene og fylkesmennene om "Vern om jorda og kulturlandskapet – kommunens ansvar innenfor nasjonale mål". Departementene gir i brevet klare føringer i forhold til jordvernmålet fra 2004 og det fokuseres spesielt på at de løsninger en kommer fram til i kommuneplan må få en forpliktende oppfølging i reguleringsplaner og enkeltsaker. Videre at ekspansjon av byer og tettsteder er lite ønskelig, og at kommunene må dokumentere at potensialet for fortetting og transformasjon er utnyttet før en vurderer å fravike viktige jordvern hensyn.

I januar 2008 la en jordverngruppe, nedsatt av Landbruks- og matministeren, fram sin rapport for "Klimaskifte for jordvernet". Her foreslås en rekke nye virkemidler for å styrke jordvernet. Landbruks- og matdepartementet arbeider videre med dette.

Jordvernet i Nord-Trøndelag utfordres i dag i hovedsak gjennom by- og tettstedsutvidelser, vegprosjekter og ved lokalisering av næring by- og tettstedsnært, dette i størst grad i kommunene Levanger, Verdal og Stjørdal.

Selv om jordvernet står relativt sterkt og har relativt stor forståelse i Nord-Trøndelag har det årlig blitt omdisponert ca. 400 da dyrka jord i Nord-Trøndelag, dvs. et areal tilsvarende ca. 60 fotballbaner pr. år. Fylkesmannen vurderer dette som relativt høyt sammenlignet med andre fylker, spesielt tatt i betraktning av at fylket ikke har storbyer i kraftig vekst. Det relativt høye årlige snittet er nok et resultat av flere småbyer og mange tettsteder beliggende på elvedelta omkranset av fulldyrka jord. Fylkesmannen forventer nå en nedgang i antall da omdisponert dyrka jord pr år.

2.3 Miljømål for jordbruket i Nord-Trøndelag

Hovedmål for miljø- og kulturlandskapsarbeidet er:

Helhetlig forvaltning av produksjonsarealene og kulturlandskapet i fylket slik at produksjonspotensial, miljøgoder, biologiske og kulturhistoriske verdier og opplevelseskvaliteter sikres, vedlikeholdes og videreutvikles.

Redusere belastning fra erosjon og næringssaltavrenning i de jordbrukspåvirkede vassdragene i samsvar med vannforvaltningsforskriften.

Redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler og forebygge risiko for helse- og miljøskader ved bruk av slike midler.

Delmål:

- (1) Skape oppslutning om at kulturlandskapet skal brukes og forvaltes slik at verdiene bevares, utvikles og aktiviseres på en bærekraftig måte. Dette skjer gjennom formidling av kunnskap og tilrettelegging for bruk og vedlikehold av kulturminner, kulturlandskap og andre kulturmiljøer.
- (2) Sikre biologisk mangfold, kulturminner og opplevelsesverdier i Nord-Trøndelags kulturlandskap, samt redusere tap av næringsstoffer og jord.
- (3) Bevare variasjonsrikdommen av kulturlandskap med tilhørende kulturhistoriske og biologiske verdier, herunder også de områdene i fylket som er høyest prioriterte gjennom "Nasjonale registrering av verdifulle kulturlandskap", "Kartlegging av naturtyper" og "Verneplan for kulturmiljø i Nord-Trøndelag".
- (4) Medvirke til at miljøhensyn og kulturlandskapsverdier skal gi premisser for arealbruk og stedsutvikling.
- (5) Utvikle bærekraftige næringer basert på kulturlandskapsressursene.
- (6) Utvikle driftsformer som reduserer klimagassutslippene fra jordbruket og stimulere til arealbruk som bidrar til karbonbinding i varig grasmark.

Det er ikke tallfesta konkrete mål for noen av tiltakene som hører inn under RMP. Den økonomiske ramma tillater heller ikke ut fra de signaler som er gitt noen sterk økning i volum, og målet må derfor være mer spissing og bedring av kvaliteten på det som gjennomføres framfor rent kvantitativ økning.

I forbindelse med revideringa er det heller ikke på forurensingsområdet satt konkrete mål i form av arealtall for fylket/kommuner/vassdrag, eller tilstand i konkrete vassdrag. Det er likevel et klart signal fra næringa om at forskriften skal utformes slik at det skal være mulig å foreta prioritering mot de vassdrag der det skal settes inntiltak for å bedre den økologiske tilstanden i forbindelse med gjennomføring av EU sitt vanndirektiv.

3 Utforming av virkemidler

Målet for det regionale miljøprogrammet er å stimulere til driftsformer og driftstilpasninger som fremmer og tar vare på miljøgoder knytta til kulturlandskapet, og samtidig hindrer eller reduserer forurensing og utslipp av klimagasser fra jordbruket. Innafor rammene som er gitt i Nasjonalt miljøprogram og med utgangspunkt de miljømålene som finnes i foregående kapittel, er det utforma et sett av virkemidler.

3.1 Juridiske virkemidler – regionale miljøkrav.

I Nasjonalt miljøprogram brukes uttrykket ”virkemiddelpakke” om kombinasjonen av økonomiske og juridiske virkemidler i form av tilskuddsordninger og miljøkrav. I Nord-Trøndelag har vi tenkt i samme baner, og har i prosessen lansert forslag til regionale miljøkrav som forutsetning for å motta tilskudd fra RMP. Allerede i første versjon av programmet ble obligatorisk krav om Miljøplan trinn 1 innført, og dessuten krav om Miljøplan trinn 2 for enkelte av ordningene.

Fylkesmannen har i drøftingene foreslått nye regionale miljøkrav på to områder, nemlig krav om skjøtsel av kantsoner og restarealer og krav om forsvarlig avfallshandtering. Det var stor grad av enighet om behov for økt innsats på begge disse områdene, men ut fra skepsis med hensyn til gjennomførbarhet blir ikke krav om skjøtsel av kantsoner innført i denne omgang. Det var derimot aksept for at krav om forsvarlig avfallshandtering innføres som vilkår for tilskudd, og at dette håndheves og kontrolleres gjennom den ordinære stikkprøvekontrollen.

3.2 Økonomiske virkemidler

Målet for den prosessen som er gjennomført har vært å finne fram til tilskuddsordninger som stimulerer til driftstilpassninger som fremmer nasjonale og regionale miljømål for jordbruket. Det er også lagt vekt på at antall ordninger innen hvert tema skal være minst mulig av hensyn til oversiktighet og tilgjengelighet for søkerne, og dessuten for at de skal være enkle å administrere og kontrollere.

3.2.1 Regionalt miljøprogram som ledd i landbrukets miljøinnsats.

Jordbrukets miljøvirkemidler forvaltes på tre ulike nivå gjennom nasjonalt miljøprogram, regionalt miljøprogram og kommunenes tiltaksstrategier for SMIL-ordninga. Ved utforming av virkemidler i regionalt miljøprogram er det viktig at disse ivaretar spesielle regionale behov, samtidig som viktige føringer i nasjonalt miljøprogram oppfylles. Det må også sikres god sammenheng mellom kommunenes tiltaksstrategier og regionale utfordringer og mål. For å oppnå et godt resultat vil det være av stor betydning at virkemidlene i regionalt miljøprogram utfyller og følger opp tiltak og prosjekter på kommunalt nivå gjennom årlige tilskudd til skjøtsel.

3.2.2 Utforming av tilskuddsordninger

Evalueringa av RMP viste også at det er behov for forenkling og harmonisering, både av hensyn til brukerne og forvaltninga av ordningene. For Nord-Trøndelag har det vært et mål at revisjonen skal føre til et redusert antall ordninger med tydelig miljøprofil, og at de som skal gjelde framover skal være enkle å forklare og markedsføre. Når det gjelder harmonisering har SLFs signaler vært retningsgivende, samtidig som vi har hatt kontakt med nabofylkene, først og fremst Sør-Trøndelag.

Det er lagt stor vekt på å finne fram til ordninger som imøtekommer de mål og kriterier som er beskrevet for hvert tema i kapittel 4.3 i Nasjonalt miljøprogram. Vi mener også å ha lykket godt i dette.

Under tema ”Tilgjengelighet og friluftsverdier” har vi imidlertid ikke foreslått noen tilskuddsordning. Ulike forslag og muligheter har vært grundig vurdert og drøfta med

samarbeidspartnerne uten at vi har funnet fram til noen god løsning. Vår oppfatning er at utfordringene på dette område best og mest effektivt ivaretas gjennom SMIL-ordninga som forvaltes av kommunene. Det er ingen ting i vegen for å bruke av disse midlene til for eksempel vedlikehold av turstier. Det gir også mulighet for bedre tilpasning av tilskuddet til det aktuelle tiltaket og stiens standard enn en generell tilskuddsats per meter vil gi.

Gjennom virkemidlene i RMP premieres drift av arealer med biologiske og kulturhistoriske verdier. Bildet over er fra Storlia i Leksvik, et av få bruk som fortsatt driver med geit.

Flere steder i fylket har interessen for miljøverdier og tradisjonelle driftsmåter tatt seg opp etter at RMP ble innført. Bildene over er fra Forradal i Stjørdal kommune.

4 Vurdering av eksisterende virkemidler og behov for endringer.

4.1 Organisert beitebruk

§ 3 Miljøtilskudd til organisert beitebruk

Organiserte beitelag med organisasjonsnummer kan gis tilskudd til drift av laget og utgifter knytta til beitevirksomheten.

Ordninga omfatter beiting med sau, geit og storfe i utmark, og beiteperioden skal være minst 8 uker.

Tilskuddet beregnes på grunnlag av antall dyr sluppet på beite.

Denne ordninga er ei videreføring av den tidlige sentrale ordninga med tilskudd til beitelag basert på antall dyr på utmarksbeite. Fra 2006 til 2007 ble satsene per dyr dobla. Dette tilskuddet bidrar til å opprettholde bruken av utmarksbeitet og stimulerer til at beitelagene opprettholdes med de fordeler det innebærer for god organisering og godt tilsyn i beiteperioden, og tilskuddet bør opprettholdes.

Fra sentralt hold er det uttrykt et ønske om at denne ordninga skal målrettes mot områder med miljømessige utfordringer. Dette har vært et tema i prosessen som er gjennomført, men vi har ikke funnet fram til grunnlag eller kriterier for ei slik differensiering. Det er i all hovedsak saunæringa denne ordninga tilgodeser, og over 80 % av dyra omfattes av beitelag, og det dreier seg for det meste om beiting i allmenning. Formålet med organisert beitebruk er i stor grad knytta til effektivt tilsyn og sanking for å sikre god dyrevelferd, og husdyrbrukerne er henvist til å bruke arealene der de har beiterett.

I 2007 omfatta ordninga knapt 72000 småfe og 2400 storfe med ei ramme på 770000 kr.

Konklusjon:

Ordninga med tilskudd til organisert beitebruk videreføres uten endringer.

4.2 Beiting i utmark

§ 4 Miljøtilskudd til beiting i utmark

Tilskuddet gis for sau, geit, storfe eller hest som beiter i utmark minst 8 uker.

Tilskuddsordninga for dyr på utmarksbeite i RMP i Nord-Trøndelag gjelder for de samme dyra, og på tilsvarende vilkår som den sentrale ordninga under PT. I 2007 omfatta ordninga 15000 hest og storfe og knapt 80000 småfe. Med endelige satser utgjorde dette 2,2 millioner kroner.

Vurdering:

Sjøl om beiting i utmark kan betraktes som en miljøvennlig driftsform er denne ordninga lite spesifikk i sin miljøeffekt. Det skaper også stor forvirring blant brukerne at det eksisterer to helt parallelle tilskuddsordninger som det søkes om på to ulike skjema med samme søknadsfrist. Det regionale tilskuddet er også svært beskjedent i forhold til det nasjonale.

Utmarksbeite brukes i enkelte tilfelle i sammenheng med seterdrift, men i Nord-Trøndelag foregår beitinga fra setre i all hovedsak på inngjerda innmarksbeite som gir rett til AK-tilskudd og mulighet for tilskudd til beiting av kulturlandskap av lokal verdi.

Det sentrale tilskuddet til beiting i utmark videreføres i jordbruksavtalen. Det regionale tilskuddet gjennom RMP er langt mindre og betyr lite i sammenligning. Fra sentralt hold er det også sagt at Nasjonalt miljøprogram skal videreføre og styrke utmarksbeitetilskuddet. Denne ordninga peker seg derfor ut som et innsparingsområde for å frigi midler til andre formål med mer spesifikk miljøeffekt. Faglaga i fylket ønsker prinsipielt å videreføre denne ordninga, men har i drøftingene som er ført akseptert avvikling ut fra de rammer og føringer som er gitt.

Konklusjon:

Tilskudd til beiting i utmark avvikles.

4.3 Seterdrift.

§ 5 Miljøtilskudd til seterdrift

Det kan gis miljøtilskudd til foretak som har hele eller deler av sin melkeproduksjon på seter i minst fire uker i sommerhalvåret og leverer til meieri eller driver foredling og salg av produkter fra setra.

Tilskuddssatsen graderes slik avhengig av oppnådd miljøeffekt:

- 1. Lav sats gis til setre der dyra beiter på arealer som blir gjødsla***
- 2. Mellomsats gis til setre der dyra beiter på ugjødsla setervoller og i utmark***
- 3. Høg sats gis til setre der dyra beiter på ugjødsla setervoller og i utmark og følgende tilleggskriterier er oppfylt:***
 - a) Setra skal være bebodd minst 4 uker om sommeren***
 - b) Melka skal foredles helt eller delvis på setra***
 - c) Setra skal være tilgjengelig for besøk av interesserte***

Dette er et område som ble spesielt prioritert ut fra oppdraget fra SLF der beiting og seterdrift var nevnt spesielt. I utgangspunktet stod seterbruket svært svakt i vårt fylke, men det fantes et stort og ukjent antall setre der drifta var opphørt. Setertilskuddet som ble innført er i tre ulike nivå avhengig av miljøeffekten. Høyeste sats er knytta til såkalt besøksseter med videreforedling av melka der videreføring av kulturen og produksjon av opplevelser for besøkende er det vesentlige. I perioden etter at RMP ble innført har vi hatt en formidabel vekst i antall setre i drift i Nord-Trøndelag, fra 13 i 2004 til 44 i 2007. Resultat for 2008 foreligger ikke, men antallet ligger på ca. 50 med samla tilskuddsbehov på knapt to millioner. Ut fra oppnådd resultat, og at dette ser ut til å kunne bli ei viktig tilleggsnæring til den øvrige gårdsdrifta, har det vært enighet om at denne ordninga skal videreføres.

Konklusjon:

Tilskudd til seterdrift videreføres. Regelverket for besøksseter tydeliggjøres med hensyn til krav om tilgjengelighet for besøkende.

4.4 Gjengroingstrua areal

§ 6 Miljøtilskudd til særlig gjengroingstrua areal

Det kan gis miljøtilskudd til drift av særlig gjengroingstrua arealer.

Tilskuddet beregnes ut fra antall dekar etter slike kriterier:

- a) Fulldyrka og overflatedyrka jord som er større enn 5 daa og er uten veg-, bru- eller fergeforbindelse og høstes gjennom slått og/eller beiting.
- b) Arealer med helning på minst 1:5 som høstes ved slått til høy eller surfôr, dersom disse til sammen utgjør minst 50 % av foretakets samla fulldyrka og

Formålet med denne ordninga har vært å hindre gjengroing av areal som er særlig trua på grunn av driftsmessige ulemper. Tilskuddet til drift av bratt terreng er ei videreføring av den tidligere sentrale ordninga, og forutsetter at minst 50 % av arealet på driftsenheten har en stigning på minst 1:5, og at arealet brukes som åker eller høstes til høy eller surfôr. Den nye komponenten som ble innført med RMP omfatter arealer uten veg eller fergeforbindelse og tar sikte på å hindre gjengroing av innmark i fjellet og på kysten.

I 2007 omfatta denne ordninga i overkant av 3000 daa og 0,6 mill.

Vurdering:

Arealet det er søkt tilskudd til har vært relativt konstant. Dette kan tolkes slik at det faktisk har lyktes å holde disse arealene i drift til tross for vanskelig tilgjengelighet. Det har kommet fram synspunkter som går på at kravet om andel av bratt terreng bør senkes fordi mange på grunn av jordleie i dag faller utenfor ordninga. Sør-Trøndelag har lagt seg på et krav på 30 %. Denne ordninga er i utgangspunktet et driftsvansketillegg, og lite miljøspesifikt. Kommunene har problemer med å fastslå hva som er bratt areal (stigning minst 1:5). Det kan ikke leses ut fra eksisterende kart eller arealinformasjon. I hovedsak samsvarer bratt areal med det som i markslagsammenheng betegnes som fulldyrka jord som er "mindre lettbrukt", tidligere kalt B-jord, og "tungbrukt", tidligere kalt C-jord. Til når har fordelinga av fulldyrka jord i disse klassene framgått av Gårdskart, men fra juni 2008 vil ikke dette være tilfelle lenger. Det er derfor ikke mulig å bruke dette som kriterium for tilskuddsberettiga areal. Det har også vært varierende tolkning av hva som er vegløst areal fra kommune til kommune. Ut fra forvaltningsmessige ulemper og liten tilgang på midler allerede har Fylkesmannen foreslått å avvikle denne tilskuddsordninga. Faglaga har imidlertid vært uenig i ei slik prioritering, og etter drøftinger er det oppnådd enighet om ei videreføring med reduserte satser som frigjør midler til ei alternativ ordning med klarere miljøprofil.

Konklusjon:

Ordninga videreføres i hovedsak som tidligere, men med reduserte satser, samtidig som ei alternativ ordning med klarere miljøeffekt introduseres.

4.5 Skjøtsel av kystlynghei

§ 7 Miljøtilskudd til skjøtsel av kystlynghei

Det kan gis miljøtilskudd til skjøtsel av lynghei gjennom hold av utgangersau på vinterbeite i samsvar med foretakets Miljøplan i kommunene Flatanger, Fosnes, Nærøy, Vikna og Leka samt Otterøya i Namsos kommune.

Tilskuddet beregnes ut fra antall sau på vinterbeite.

Samtlige kommuner på kysten der denne ordninga er aktuell har gitt tilbakemelding om god effekt. Dette framgår også av statistikken som viser at det fra 2005 til 2007 var nær en dobling av antall utgangersauer i fylket. Det finnes også fra 2007 en nasjonal ordning med tilskudd til utgangersauer, men denne er svakt dimensjonert i forhold til det regionale miljøtilskuddet. I 2007 omfatta ordninga 1100 sauer og ei ramme på 0,45 millioner.

Vurdering:

Dette er ei svært målretta ordning for å ta vare på kystlyngheia. Kommunene som berøres av denne ordninga er bedt om å vurdere virkningen av avkortinga ved 70 sauer. Det viser seg at svært få berøres, og de det gjelder (anslagsvis 3 brukere) i beskjeden grad. Kommunene gir uttrykk for at høg sats med avkorting, som i dag; er å foretrekke framfor lavere sats og ingen begrensning. Sør-Trøndelag har ei avgrensing ved 75 sauer.

Konklusjon:

Ordninga videreføres med avkorting ved 75 sauer i stedet for ved 70 tidligere.

4.6 Skjøtsel av registrerte miljøverdier (freda kulturminner og biologisk mangfold)

§ 8 Miljøtilskudd til manuell skjøtsel av kulturminner og kulturlandskap av særlig verdi

Det kan gis miljøtilskudd til manuell og arbeidskrevende skjøtsel av freda kulturminner og kulturlandskapselementer av nasjonal og regional verdi som er tilgjengelige for allmennheten i samsvar med foretakets Miljøplan.

§ 9 Miljøtilskudd til skjøtsel av kulturminner og kulturmiljøer, eller kulturlandskap av nasjonal og regional verdi, gjennom beiting

Det kan gis miljøtilskudd til skjøtsel av områder med freda kulturminner og kulturlandskap av nasjonal og regional verdi gjennom beiting i samsvar med foretakets Miljøplan.

Tilskuddet tildeles per dekar med ulik sats for henholdsvis beiting og manuell skjøtsel.

Dette er i realiteten ei tilskuddsordning som stimulerer skjøtsel av registrerte og dokumenterte miljøverdier. Det kan være freda kulturminner eller biologisk mangfold av nasjonal eller regional verdi, og skjøtselen kan ivaretas gjennom manuell rydding og slått eller beiting med ulike satser.

Tilbakemeldinger og statistikk viser at det er en økende interesse for slike tiltak. Fra 2005 til 2007 økte samla areal for freda kulturminner fra 547 daa til 1283 daa, og for biologiske verdier fra 1188 til 2230 daa. Stor interesse for SMIL-midler til engangstiltak knytta til slike miljøverdier har også sammenheng med utsikt til RMP-tilskudd til framtidig årlig skjøtsel og innvarsler økt etterspørsel framover.

I 2007 ble det gjennomført manuell skjøtsel av kulturminner på 162 daa og biologisk mangfold 181 daa, beiting kulturminner 1122 daa og biologisk mangfold 2049, til sammen 0,97 mill.

Vurdering:

Dette er svært målretta miljøinnsats på prioriterte områder. Det er åpenbart bedre respons på beiting enn manuell skjøtsel, både for kulturminner og biologisk mangfold. Tilbakemeldinger fra brukerne går også ut på at satsen per daa for manuell skjøtsel er lav i forhold til innsatsen som kreves.

Det er en kjensgjerning at de registreringene som er foretatt er mangelfulle både med hensyn til omfang og oppdatering. Videre faller en del områder som ut fra ei samla vurdering har store miljøverdeier utfor denne ordninga på grunn av at de helt spesielle botaniske kvaliteter eller freda kulturminner mangler. Det er derfor behov for å åpne for prosedyrer som gjør at nye områder etter registrering og dokumentasjon kan oppnå en status som berettiger til tilskudd etter denne ordninga.

Konklusjon:

Tilskuddsordninga videreføres, men med høgere sats for manuell skjøtsel. Det innføres et nytt kriterium i form av arealer som etter angitt prosedyre godkjennes av Fylkesmannen etter forslag fra kommunen.

4.7 Skjøtsel av kulturlandskap av lokal verdi

§ 10 Miljøtilskudd til skjøtsel av kulturlandskap av lokal verdi

Det kan gis miljøtilskudd til skjøtsel av kulturlandskap av lokal verdi som er registrert i foretakets egen miljøplan og eventuelle andre registreringer. Tilskuddet blir gitt til tradisjonell skjøtsel i form av rydding, slått og beiting i samsvar med foretakets Miljøplan.

Denne ordninga har som formål å hindre gjengroing og fremme biologisk mangfold på innmarksbeiter og overflatedyrka, varig eng. Det stilles spesielle krav til drifta og bruken av arealene. Et viktig poeng er at gjødsling ikke skal forekomme. På den måten stimuleres til ekstensiv utnytting av arealene og større arealer vil på denne måten bli gjenstand for skjøtsel. Både tilbakemeldinger og statistikk viser at denne ordninga har slått svært godt an med en økning fra 13229 daa i 2005 til 20629 daa i 2006 for innmarksbeite. For slått var tilsvarende tall 268 og 498 daa. Innføring av denne tilskuddsordninga er trolig en viktig årsak til den store etterspørselen etter SMIL-midler til restaurering av gammel kulturmark.

I 2007 ble det utbetalt tilskudd til 29922daa beite og 495 daa slått av kulturlandskap av lokal verdi.

Vurdering:

Denne tilskuddsordninga er svært målretta og effektiv både når det gjelder å hindre gjengroing og dessuten for å ta vare på og forbedre miljøverdiene i kulturlandskapet. Den må også betraktes som et bidrag til å redusere klimautslippene fra jordbruket ved at økt arealbruk erstatter bruk av kunstgjødsel som forårsaker store utslipp av CO₂ og lystgass.

Ordninga har imidlertid forvaltningsmessige ulemper. Dette skyldes for det første at den er innretta mot spesielle markslag, nemlig innmarksbeite når skjøtselen skjer ved beiting, og overflatedyrka jord når det gjelder slått. Det gjør at viktig skjøtsel av fulldyrka jord faller utenfor. Kommunene har også hatt problemer med å skjelne mellom ulike markslag, i tillegg har det vært varierende oppfatninger fra kommune til kommune hva begrepet "lokal verdi" innebærer.

Gjennom prosessen er det oppnådd enighet om at denne ordninga modifiseres og gjøres mer avhengig av driftsmåten og mindre avhengig av markslag og skjønnsutøvelse. Hovedformålet skal fortsatt være å hindre gjengroing og sikre miljøverdier gjennom ekstensiv bruk av marginale arealer.

Konklusjon:

Ordninga revideres og videreføres.

4.8 Endra jordarbeiding

§ 13 Miljøtilskudd til endra jordarbeiding.

Miljøtilskudd kan gis til visse arealer som ikke eller i liten grad jordarbeides om høsten.

Tilskudd kan gis til:

- a) *Arealer som ikke jordarbeides om høsten (stubbåker).* Tilskudd graderes etter arealenes erosjonsrisiko.
- b) *Lett høstharving på arealer med vekster som nevnt i første punkt*
- c) *Direktesådd høstkorn*
- d) *Grasdekt vannveg i åkerarealer*

Erosjonsrisikogrupper, nærmere definisjoner og vilkår beskrives i særskilte retningslinjer

Denne ordninga har i all hovedsak vært en videreføring av ordninga som ble innført i 1992. Da den ble lagt under RMP-hatten, ble tilskudd til stubbåker med liten erosjonsrisiko og tilskudd til fangvekster fjernet i Nord-Trøndelag. De siste åra har søknadsomfanget stabilisert seg på et areal tilsvarende 50 % (165 000 dekar) av fylkets kornareal. Storparten av arealer er kornåker.

Ordninga har bidratt til redusert tap av næringsstoffer og matjord til vassdraga. Utbedring og bygging av gjødsellagre på 90-tallet bidro også til redusert høstpløying, gjennom mindre behov for høstspredning av husdyrgjødsel.

Ordninga omfatter en rekke tema, og de vurderes for seg:

Spissing av ordninga

I 2000 leverte en faggruppe sammensatt av daværende Statens kornforretning en rapport, som bl.a. konkluderte med at det er mer å hente på å foreta differensiering innad i et fylke, framfor

å redusere antall erosjonsklasser fra fire til to. Større kostnadseffektivitet krever at det tas hensyn til lokale naturgitte forskjeller. Ved utforminga av Det regionale miljøprogrammet for perioden 2005 - 08 sa Landbruksforum i Nord-Trøndelag klart at det ikke skal foretas differensiering innen fylket. Det må også tas hensyn til at Miljø- og kulturlandskapsgruppa i Nord-Trøndelag har signalisert ønske om gradvis dreining av virkemiddelbruken fra forurensningsreduksjon til mer kulturlandskapstiltak

Denne delen av Det reviderte Miljøprogrammet for jordbruket i Nord-Trøndelag skal, i tillegg til ”mer miljø for pengene”, også ha som mål at tiltakene skal være nyttige i forbindelse med innføringa av Forskrift om rammer for vannforvaltningen.

Det er stadig rundt 160 000 dekar kornåker som høstpløyes, og det må også være et generelt ønske om å redusere dette arealet.

Høyere kostnadseffektivitet, og ”harmonisering” med vannrammedirektivarbeidet, krever at ordninga særlig skal bidra til å få redusert avrenninga i nedbørfeltene til belastede vassdrag. Metodene for å oppnå dette kan være (etter styrke):

- Informasjonsinnsats i belastede nedbørfelt
- Reduksjon av satsene; vil neppe medføre noen særlig reduksjon i oppslutning, men vil gi mer miljø for pengene
- Høyere satser i belastede nedbørfelt: Er det riktig å ”belønne” de som hittil har belastet vassdragene mest?
- Tilskudd bare til de nedbørfelt som blir definert som belastede. Dette vil frigjøre betydelige summer til andre tiltak, men medføre økt høstpløying, og trolig økt høstspredning av husdyrgjødsel i de øvrige nedbørfeltene.. Økt høstpløying vil også være uheldig mht. klimaeffekt gjennom økt frigjøring av CO₂.
- Fjerning av mindre effektive tiltak
- Nye tiltak i nedbørfelt til belastede vassdrag

Konklusjon:

- Informasjonsaktiviteten økes generelt, men mest i nedbørfeltene til belastede vassdrag
- Tilskudd til stubbåker i de tre øverste erosjonsklassene videreføres. Reduksjon i satsene til 50, 90 og 120 kroner (fra 54, 93 og 130 kroner i 2008) utgjør 580 000 kroner med samme arealtall som i 2007.
- Lett høstharving, høstkorn etter lett høstharving og direktesåing fjernes fra ordninga (utgjorde 180 000 i 2007).
- Grasdekte vannveger videreføres. Innføring av nytt tilskudd til grasbelter langs vassdrag, med formål å samle opp næringsstoff/eroderte partikler fra ovenforliggende åpenåker.

Erosjonsklasser for stubbåker

Klassifisering av erosjonsrisiko ble i fra 1993 basert på en veileder utarbeidet av Jordforsk, hvor det også gis veiledning ut over fastsettelse av erosjonsfaktor. Erosjonsrisikoen deles opp i fire klasser; liten, middels, stor og svært stor. Ved innføringa av Regionalt miljøprogram for Nord-Trøndelag i 2005, var det enighet om å ikke gi tilskudd til arealer med liten erosjonsrisiko.

De siste årene er det for en del kommuner produsert temakart for erosjonsrisiko fra ” Skog og landskap ” (tidl. NIJOS), hvor den samme beregningsmetoden i all hovedsak er brukt. En del

kommuner har meldt fra om ikke sammenfallende erosjonsfaktorer for disse to metodene, og at de vil ha mulighet til å bruke både temakart og Jordforskmetoden.

Vinderosjonsutsatte arealer: Det eksisterer ikke gode nok kriterier for å gradere vinderosjonsutsatt areal, og slike arealer er derfor definerte til å ha middels erosjonsrisiko.

Flomerosjonsutsatte arealer: Her har det vært sortert mellom arealer som overflommes uten strømmende vann (middels erosjonsrisiko) og arealer som overflommes med strømmende vann (beregnes ut fra jordart og vannmengder/-hastighet).

Konklusjon:

Det foretas ingen endringer mht. hvilke erosjonsklasser som skal kunne gis tilskudd.

”Skog og landskap” sine temakart for erosjonsrisiko skal i utgangspunktet brukes for arealene som disse dekker. Kommunen skal i tvilstilfelle, og for arealer som ikke dekkes av temakart, benytte Jordforsk/ Landbruksdepartementet sin ” *Veileder for prioritering av arealer for tilskudd til endret jordarbeiding*” (1993) for berekning av erosjonsrisiko.

Det foretas ingen endringer i regelverket mht. fastsettelse av erosjonsrisiko for vinderosjon og flomerosjon.

4.9 Ugrasharving I konvensjonell kornproduksjon

§ 12 Miljøtilskudd til ugrasharving i konvensjonell kornproduksjon.

Miljøtilskudd kan gis til arealer hvor bekjempelsen av frøugras skjer ved harving i stedet for bruk av kjemiske ugrasmidler. Harvinga skal skje i samsvar med særskilte retningslinjer.

Tiltaket er alternativ til sprøyting mot frøugras, og er et godt tiltak for å redusere plantevernmiddelbruken. Tiltaket er et klart miljøeffektivt tiltak, størst på lett jord, hvor faren for utlekking av plantevernmidler er større enn på tyngre jord.

Ved innføringa av tilskuddsordningen i 2005, ble det ikke satt krav om jordart, og det bør ikke foretas endringer i dette.

I 2007 ble det gitt tilskudd til 19 515 dekar.

Vurdering:

Det er god oppslutning om ordningen, selv om satsen er lav (30 kr/da). I 2007 tillot ordninga at økologisk drevet kornåker kunne tas med. Fylkesmannen har i ettertid innsett at dette var feil, da disse arealene får annet tilskudd for å drive denne type ugraskamp. Når denne åpningen nå lukkes, vil omfanget trolig ligge rundt 15 000 dekar i 2009.

Konklusjon:

Tiltaket beholde uforandret, og bare til konvensjonell kornproduksjon.

Det settes ikke krav om jordart.

5. Miljøkrav i regionalt miljøprogram i Nord-Trøndelag

Oppfylging av disse kravene er en forutsetning for å motta tilskudd under RMP. Kravene formuleres som ja/nei spørsmål på første side i søknadsskjemaet.

5.1 Foretaket skal ha Miljøplan

Kommentar:

Dette er allerede etablert som krav under RMP i Nord-Trøndelag at Miljøplan trinn 1 er en forutsetning for å motta regionalt miljøtilskudd. Miljøplan trinn 1 skal framlegges ved eventuell kontroll.

For enkelte av tilskuddsordningene kreves også Miljøplan trinn 2 som skal vedlegges søknaden.

5.2 Foretaket skal ta hand om avfall på lovlig og forsvarlig vis

Kommentar:

Forsvarlig avfallshandtering er en forutsetning for å motta regionalt miljøtilskudd. Dette innebærer blant annet

- det ikke skal forekomme ulovlige avfallsdeponier på arealer foretaket disponerer
- landbruksplast, utrangerte biler og maskiner og annet som er estetisk skjemmende skal fjernes og leveres til godkjent mottak
- organisk avfall som fôrrester og rundballer som ikke er egna som fôr skal komposteres og resirkuleres som plantenæring

Eksempel på skjøtsel av kulturminne ved hjelp av beitedyr. Fra Valberg i Frosta kommune.

6. Tilskuddsordninger i RMP i Nord-Trøndelag 2009-2012

6.1 Tema kulturlandskap

Tilskuddsordningene skal bidra til å ivareta og synliggjøre helhetlige jordbrukslandskap og miljøverdier som har gitt regionen sitt særpreg. Virkemidlene skal stimulere tradisjonelle driftsformer som slått og beiting som tiltak for å hindre gjengroing og ta vare på viktige estetiske og biologiske verdier i kulturlandskapet.

6.1.1 Tilskudd til organisert beitebruk.

Gjennom regionalt miljøprogram i Nord-Trøndelag kan det gis tilskudd til beitelag som driver beiting i utmark. Tilskuddet har som formål å legge til rette for beiting i utmark og forebygge tap på beite, og skal gå til drift av laget og utgifter knytta til beitevirksomheten.

Vilkår:

- Beitelag med organisasjonsnummer kan søke om tilskudd
- Beitelaget skal ha minst 3 medlemmer
- Beiting med sau, geit og storfe omfattes av ordninga
- Beiteperioden i utmarka må vare i minst 8 uker

Tilskuddet beregnes etter en foreløpig sats på kr. 10 per småfe og kr. 20 per storfe.

Anslått behov for ordninga kr.800 000

Kommentar:

Dette er ei etablert ordning under regionalt miljøprogram som videreføres.

6.1.2 Tilskudd til drift av bratt eller vegløst jordbruksareal.

Gjennom Regionalt miljøprogram for landbruket i Nord-Trøndelag kan det gis tilskudd til drift av marginale og særlig gjengroingstrua arealer.

1. Fulldyrka og overflatedyrka areal som er større enn 5 daa og er uten veg-, bru- eller fergeforbindelse og høstes på tilfredsstillende måte gjennom slått og beiting.
2. Areal med helning på minst 1:5 som høstes ved slått til høy eller surfor, dersom dette utgjør minst 50 % av foretakets samla fulldyrka og overflatedyrka areal.

Tilskuddet beregnes etter en foreløpig sats på kr. 100 per da.

Anslått behov for ordninga kr.200 000

Kommentar:

Dette er ei videreføring av ei tidligere ordning med tilskudd til bratt og vegløst areal. Det synliggjøres nå i tittelen hvilke arealer det dreier seg om. Satsene reduseres betydelig, samtidig som det etableres ei ny ordning for de arealene som ivaretas med særlig miljøhensyn (se nedenfor).

6.1.3 Tilskudd til miljøvennlig drift av ugjødsla gammel kulturmark med varig grasdekke.

Gjennom regionalt miljøprogram for jordbruket i Nord-Trøndelag kan det gis tilskudd til slått eller beiting av ugjødsla grasarealer som ikke fornyes ved pløying. Ved behov kan fornying eller utbedring av enga skje ved direktesåing.

Tilskuddet blir gitt til tradisjonell skjøtsel i form av rydding, slått og beiting i samsvar med foretakets Miljøplan.

- Arealet skal være registrert som innmark (fulldyrka og overflatedyrka jord eller innmarksbeite) som gir rett til areal- og kulturlandskapstilskudd.
- Arealet skal ikke være pløyd i løpet av de siste 10 år.
- Arealet skal være prega av lang tids bruk til slått og/eller beite, og ha innslag av planter som er karakteristiske for gammel kulturmark.
- Arealet skal være registrert og beskrevet, og det skal foreligge plan for skjøtsel i foretakets miljøplan. Oppdatert Miljøplan trinn 2 skal vedlegges søknaden.

For å gi rett til tilskudd må arealet skjøttes på tilfredsstillende måte igjennom slått eller beiting i samsvar med kriterier og generelle krav til skjøtsel i forskrift og retningslinjer.

Tilskuddet beregnes etter en foreløpig sats på kr. 130 per da for beiting og kr. 250 per da for slått.

Anslått behov for ordninga kr.7500 000

Kommentar:

Dette er ei ny ordning som erstatter den gamle ordninga med tilskudd til kulturlandskap av lokal verdi, og vil fange opp deler av den tidligere ordninga med tilskudd til gjengroingstrua areal.

6.2 Tema spesielle miljøverdier (biologisk mangfold og kulturminner)

Tilskuddsordningene skal bidra til å ivareta

- avgrensede landskap som representerer utsatte leveområder for naturlig plante- og dyreliv, sjeldne naturtyper som kystlynghei og særskilte naturkvaliteter
- verdifulle enkeltelementer og miljøer som formidler regional og lokal argrarhistorie, så som fredede kulturminner og arealene omkring disse, steingjerder, gamle bygninger og verdifulle kulturhistoriske miljøer så som setre og seterområder.

6.2.1 Tilskudd til seterdrift.

Gjennom Regionalt miljøprogram for landbruket i Nord-Trøndelag kan det gis særlige tilskudd til foretak som har hele eller deler av sin melkeproduksjon på seter i minst fire uker i sommerhalvåret, med leveranse til meieri eller foredling og salg av produkter fra setra. Drifta skal ha klar tilknytning til tradisjonell, lokal seterkultur, og produksjonen skal i hovedsak være basert på beite. Tilskuddet gis per seter og fordeles mellom involverte foretak.

Generelle vilkår:

- Det skal foregå melkeproduksjon på setra i minst 4 uker om sommeren.

- Beitinga skal foregå på setervoller (innmarksbeite) og/eller i utmark.
- Beiterykket skal være tilstrekkelig til å vedlikeholde kulturlandskapet knytta til setra.
- Det skal være hus på setra som det er mulig å overnatte i.

1. Lav sats kr. 15000 gis til setre der dyra beiter på arealer som blir gjødsla.

2. Mellomsats kr.25000 gis til setre der dyra beiter på ugjødsla setervoller og i utmark.

3. Høg sats kr 50000 gis til setre der dyra beiter på ugjødsla setervoller og i utmark og følgende tilleggskriterier er oppfylt:

- Setra skal være bebodd minst 4 uker om sommeren
- Det skal to ganger daglig melkes minst 2 kyr eller 10 geiter
- Melka skal helt eller delvis foredles på setra og omsettes lokalt
- Setra skal være tilgjengelig for besøk av interesserte

Anslått behov for ordninga: kr. 2000 000

Kommentar:

Dette er ei etablert ordning under regionalt miljøprogram som videreføres.

6.2.2 Tilskudd til skjøtsel av kystlynghei ved hjelp av utgangersau.

Gjennom Regionalt miljøprogram for landbruket i Nord-Trøndelag kan det gis tilskudd til skjøtsel av lynghei gjennom hold av utgangersau på vinterbeite i kommunene Flatanger, Fosnes, Nærøy, Vikna og Leka samt Otterøya i Namsos kommune.

Kriterier for tilskuddsordninga:

- Lyngheiarealet skal være registrert og beskrevet, og det skal foreligge plan for skjøtsel i foretakets miljøplan. Miljøplan trinn 2 skal vedlegges søknaden.
- For å gi rett til tilskudd må sauene være registrert som utgangersau (kode 133) i søknad om produksjonstilskudd.
- Dyretallet må være tilpassa beitegrunnet, og i samsvar med plan for skjøtsel.

Tilskuddet beregnes etter en foreløpig sats på kr. 400 per sau på vinterbeite og avgrenses til maksimum 75 dyr per foretak.

Anslått behov for ordninga: kr. 500 000

Kommentar:

Dette er ei etablert ordning under regionalt miljøprogram som videreføres.

6.2.3 Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap med dokumenterte miljøverdier

Det kan gis miljøtilskudd til skjøtsel av særlig viktige biologiske eller kulturhistoriske verdier i inn- og utmark. Miljøverdiene skal være dokumentert og registrert med særlig status av offentlig institusjon, og kan være av tre hovedtyper:

1. Freda kulturminner, det vil si kulturminner som er freda etter kulturminneloven. Det er en forutsetning at kulturminnene er registrert i offentlige register/arkiver.
(Askeladden)
2. Biologisk mangfold, det vil si arealer som på grunn av skjøtselsbetinga biologisk mangfold er registrert med nasjonal eller regional verdi i offentlige registreringer.
(Naturbasen)
3. Kulturlandskap eller kulturmiljø som på grunn av estetiske, biologiske eller kulturhistoriske verdier har annen særskilt status. (Verneplan for kulturmiljø i Nord-Trøndelag eller særskilt godkjent av Fylkesmannen etter forslag fra kommunen.)

Skjøtselen kan gjennomføres i form av manuell og maskinell rydding og slått, eller ved hjelp av beitedyr.

Tilskuddet gis med ulik sats for manuell/maskinell skjøtsel eller beiting i samsvar med det som er anbefalt av forvaltningsmyndigheten og beregnes ut fra arealet avrundet oppover til nærmeste hele dekar.

Arealet skal være registrert på kart og avgrensa til det som har direkte tilknytning til de registrerte miljøverdiene, og det skal foreligge plan for skjøtsel i foretakets miljøplan. Oppdatert miljøplan trinn 2 skal legges ved søknaden.

Vilkår og generelle krav til skjøtselen vil bli nærmere beskrevet i forskrift og retningslinjer.

Tilskuddet beregnes ut fra en foreløpig sats på kr. 250 per da for beiting og kr. 1000 per dekar for slått og manuell skjøtsel.

Anslått behov for ordninga: kr. 1200 000

Kommentar:

Dette er ei etablert ordning under regionalt miljøprogram som videreføres med mindre endringer. Tittelen endres fra "kulturlandskap av særlig verdi" til "kulturlandskap med dokumenterte miljøverdier" av pedagogiske hensyn. Det var opprinnelig to parallelle ordninger med samme formål, men der skjøtselsformen var ulik (beiting eller slått). Vår erfaring er at det av pedagogiske og forvaltningsmessige årsaker er bedre med ei ordning for skjøtsel av dokumenterte miljøverdier der krav og kriterier blir tydeliggjort i retningslinjene, og miljøverditype og skjøtselsform blir synliggjort gjennom separate koder i søknadsskjemaet.

6.3 Tema forurensing

Tilskuddsordningene skal

- bidra til å redusere erosjon og tap av næringsstoff til vann
- omfatte særlig utsatte vassdrag og andre prioriterte områder

6.3.1. Endra jordarbeiding

Gjennom regionalt miljøprogram i Nord - Trøndelag kan det gis tilskudd til endra jordarbeiding. Tiltaket omfatter flere deltiltak med formål å redusere tap av matjord og næringsstoff fra dyrka mark til vassdrag.

Generelle vilkår:

- Areal som tildeles tilskudd skal ikke jordarbeides før 1.mars året etter høsting av hovedvekst.
- Halmen på areal som gis tilskudd skal ikke brennes samme år som høsting av hovedveksten.
- Søknaden skal i hovedsak omfatte de mest erosjonsutsatte åpenåkerarealene på foretaket. Søknaden kan avslås dersom andre, vesentlig mer erosjonsutsatte, åpenåkerarealer er/ planlegges høstpløyd.

Dette tiltaket omfatter arealer som ikke jordarbeides om høsten (stubbåker) for følgende vekster:

Korn, oljevekster, frøeng etter siste høstingsår, grønngjødsling og grønncorvekster sådd med liten radavstand og der bare overjordiske deler høstes.

Tilskuddets størrelse knyttes til de tre erosjonsklassene middels, stor og svært stor erosjonsrisiko, og fastsettes ut fra følgende: NIJOS sine temakart for erosjonsrisiko skal i utgangspunktet brukes for arealene som disse dekker. Kommunen skal i tvilstilfelle, og for arealer som ikke dekkes av temakart, benytte Jordforsk/ Landbruksdepartementet sin ”*Veileder for prioritering av arealer for tilskudd til endret jordarbeiding*” (1993) for beregning av erosjonsrisiko.

Erosjonsklasser for de ulike erosjonsformene:

- vannerosjon, inkl. rennende flomvann fra elv/bekk inn på stubbåker ; alle tre erosjonsklasser
- stigende (ikke rennende) flomvann fra elv/bekk inn på stubbåker ; middels erosjonsrisiko
- vinderosjonsutsatte arealer; middels erosjonsrisiko

Foreløpige tilskuddssatser :

- middels erosjonsrisiko : 50 kr/da
- stor erosjonsrisiko : 90 kr/da
- svært stor erosjonsrisiko : 120 kr/da

Anslått behov for tiltaket: 12 400 000 kroner

6.3.2. Grasbelter i åpenåker

Erosjonsforebyggende grasbelter kan være av to typer (I denne sammenhengen defineres ”vassdrag” som elv, bekk, innsjø/vatn eller kanal/åpengrøft.)

1. Grasbelte i stubbåker i terrengsenkinger/daler hvor overflatevann samles, eller på flomutsatte kanter langs vassdrag (videreføres)
2. Grasbelte langs vassdrag for å holde tilbake eroderte partikler fra åpenåker, der det ikke er en naturlig vegetasjonssone mellom åker og vassdrag (ny ordning)

Tilskudd til dette deltiltaket (2) kan bare gis til areal som omfattes av kommunale tiltaksplaner knyttet til gjennomføring av EU sitt vanndirektiv. Der det naturlige vegetasjonsbeltet mellom åker og vassdrag allerede har en god effekt ved å holde tilbake jordpartikler, skal det ikke gis tilskudd.

Den nederste skiftekannten må ligge mindre enn 10 meter fra vassdraget, og grasbeltet kommer i tillegg til kravet om to meter kantsone i Forskrift om produksjonstilskudd.

Vilkår for alle typer grasbelter i åpenåker:

- Bredden av grasbeltet må være minst 10 m
- Grasveksten må være godt etablert om høsten for å gi god erosjonsbeskyttelse
- Grasbeltet skal ikke vokse til med ugras
- Tilskudd kan gis til flerårig eller ettårig grasbelte
- Flerårig grasbelte skal ikke gjødsles bortsett fra vårgjødsling i gjenleggsåret
- Grasbeltet skal høstes. Høsting ved beiting skal foretas uten unødig opptramping.
- Jordarbeiding kan bare skje i forbindelse med fornying av grasdekket
- I anleggsåret kan det gis miljøtilskudd både til stubbåker og grasbelte på samme areal
- Flerårig belte skal ikke sprøytes ned ved fornying
- Miljøtilskudd: Fra og med andre år i flerårig grasbelte gis ikke miljøtilskudd til stubbåker, men bare til grasbeltet
- AK- tilskudd: Arealet defineres som korn første år, og som eng fra og med andre år, og kan gis AK-tilskudd når kravene til dette oppfylles

Foreløpig tilskuddssats : 600 kr/løpemeter

Anslått behov for deltiltaket : 400 000 kr.

Kommentar: tilskudd til endra jordarbeiding videreføres for stubbåker. Tilskudd til lett høstharving, høstkorn etter lett høstharving, og direktesåing tas bort. Tilskudd til erosjonsdempende grasbelte (grasdekt vannveg) videreføres. Tilskudd til grasbelte som kan samle opp eroderte partikler nederst på skifter som ligger mindre enn 10 m fra vassdrag innføres.

6.4. Tema plantevernmidler og avfall

Tilskuddsordningen skal bidra til å

- redusere bruken av plantevernmidler
- sikre miljøforsvarlig behandling av avfall

6.4.1. Ugrasharving i konvensjonell kornproduksjon

Tiltaket har som formål å redusere faren for tap av plantevernmiddelrester til grunnvann og vassdrag.

Vilkår:

- Arealet skal ugrasharves på faglig forsvarlig måte (se retningslinjer) mot frøugras minst en gang i vekstsesongen
- Det skal ikke brukes kjemiske ugrasmidler på arealet før høsting
- Debio kan ikke ha klassifisert arealet som karensareal eller som økologisk drevet

Tilskuddssats : 30 kr/dekar.

Anslått behov for ordninga: 500 000 kr.

Kommentar: Dette er etablert ordning som videreføres.

6.5 Anslått behov til de enkelte ordninger

Tabellen viser oversikt over tilskuddsordningene under de ulike tema med. Anslag av behov bygger på erfaringstall fra tidligere ordninger. For endra og nye ordninger bygger estimatene på tilgjengelig statistikk over markslag og husdyr og fylkesmannens skjønn. Usikkerheten må anses som stor, og det er derfor lagt inn en sikkerhetsmargin gjennom forslag til foreløpige satser.

Tilskuddsordning/formål	Anslått behov
Tema kulturlandskap:	
Tilskudd til organisert beitebruk	800000
Tilskudd til miljøvennl. drift ugjødsla gammel kulturmark med varig grasdekke	7500000
Tilskudd til bratt og vegløst jordbruksareal	200000
Tema biologisk mangfold og kulturminner:	
Tilskudd til skjøtsel av kystlynghei	500000
Tilskudd til skjøtsel av dokumenterte miljøverdier	1200000
Tilskudd til seterdrift	2000000
Tema forurensing:	
Tilskudd til endra jordarbeiding	13000000
Tilskudd til ugrasharving	600000
Sum	25800000

(Tilgjengelig ramme for Nord-Trøndelag i 2009 er 26,4 millioner)

RMP har ført til en markert økning i seterdrifta i fylket. Skarlandsetra i Høylandet kommune

7. Forvaltning, koordinering og gjennomføring

Når det reviderte miljøprogrammet er godkjent vil det bli laget ny forskrift og nødvendige rutiner knytta til kunngjøring av denne gjennomført.

Gode resultater i forhold til målsetningene i RMP avhenger i stor grad av aktiv markedsføring og god forvaltning i samhandling med kommuner, organisasjoner og brukere. Det er videre avgjørende at sammenhenger og synergier i forhold til produksjonstilskudd og SMIL-tiltak synliggjøres og utnyttes.

Alle virkemidlene i RMP i Nord-Trøndelag er i hovedsak tilgjengelig for brukere i hele fylket. Et unntak er tilskudd til skjøtsel av kystlynghei som er forbeholdt kystkommunene. Det er naturligvis også slik at tilskudd til endra jordarbeiding kommer kornområdene til gode, og tilskudd til dokumenterte miljøverdier gjelder kun for de som har slikt på sin grunn. På samme måte kan en si at tilskuddsordningene knytta til seterdrift, slått og beite først og fremst kommer husdyrområdene til gode. Virkemiddelpakken gir likevel i sum et tilbud om tilskudd som burde åpne muligheter de aller fleste foretak i fylket.

Et vesentlig hinder for å få iverksatt skjøtsel av viktige biologiske og kulturhistoriske verdier er at WMS-løsninger for DN's Naturbasen og RAs Askeladden fortsatt ikke er tilgjengelig på gårdskart. Dette har nå vært etterlyst og bebudet i flere år og må snart finne sin løsning!

7.1 Forankring av SMIL i RMP

Kommunene har gjennom forvaltning av både juridiske og økonomiske virkemidler en rolle som landbrukspolitisk aktør. Fylkesmannen har lagt stor vekt på å bevisstgjøre kommunene på dette området, ikke minst i samband med forvaltninga av SMIL-midlene.

7.1.1 Kommunale tiltaksstrategier

Kommunene er pålagt å sende inn sine tiltaksstrategier for SMIL innen fastsatt frist hvert år til Fylkesmannen. Disse tiltaksstrategiene utgjør sammen med de resultater som er oppnådd tidligere en viktig del av grunnlaget for fordeling av fylkets ramme av SMIL-midler mellom kommunene.

Fylkesmannens årlige brev til kommunene om tiltaksstrategiene inneholder en oppfordring om å prioritere SMIL-tiltak som følges opp med årlig skjøtsel med RMP-støtte.

Fylkesmannen vil i framtida også be kommunene synliggjøre i tiltaksstrategien hvilke tiltak og satsinger de vil iverksette for å få i gang skjøtsel av særlig viktige og dokumenterte miljøverdier med støtte fra SMIL og RMP.

7.1.2 Fordeling av SMIL-midler mellom kommunene

Fylkesmannen etablerte allerede ved fordeling av ramma i 2004 rutiner med utgangspunkt i føringer fra departementet og SLF, blant annet kravet om "aktivitetsfremmende omfordeling". I vurderinga legges en rekke ulike forhold til grunn, som statistisk informasjon om kommunen, tidligere tildelinger og forbruk, men det legges også vekt på saksbehandling og resultatmessig kvalitet og måloppnåelse.

Fordeling av SMIL-midlene blir forelagt Miljø- og kulturlandskapsgruppa og Landbruksforum til drøfting. Ut fra faglige kriterier hadde det vært ønskelig med en sterkere omfordeling, men hensynet til enkeltbrukere tilsier at alle kommuner bør ha tilgang på et visst minstemål av midler. Et kompliserende forhold er også at SMIL- og NMSK-midler tildeles kommunen i ei samla ramme. Det gjør at Fylkesmannens prioriteringer for hvert av områdene tilsløres og at effekten av omfordeling kan utebli.

7.2 Disponering og tilpasning til RMP-ramme

Gjennom de fire årene RMP har fungert har Fylkesmannen skaffet seg erfaringstall som har dannet grunnlag for fastsetting av foreløpige satser. Til tross for dette har vi opplevd at

økende interesse og oppslutning om tilskuddsordningene har ført til etterspørsel ut over tilgjengelig økonomisk ramme som har gjort avkorting av foreløpige satser nødvendig. Ved innføring av nye ordninger vil usikkerheten øke og vi kan ikke se bort fra at avviket mellom foreløpig og endelig kan bli betydelig inntil vi får kalibrert systemet på nytt. Det har i den forbindelse vært reist spørsmål om hvilke prinsipper og rutiner som skal følges i slike situasjoner. Det har også vært reist spørsmål om å opprette rammer for hvert tema, og at omfordeling skal skje innenfor disse.

7.2.1 Rutiner for fastsetting av endelige satser

Drøftinger med faglaga i fylket har vist at det er enighet om å videreføre den praksis som allerede er etablert. Den går ut på at justering av satser og omfordeling kan skje innafor den totale ramma uten hensyn til tema. Ved overskridelser hentes midler i hovedsak fra ordninger med stort volum og mange søkere, mens ordninger med lite omfang og tiltak som krever stor arbeidsinnsats eller investeringer skjermes. Målet med dette er å sikre forutsigbarhet og unngå urimelige utslag for enkeltbrukere.

Fylkesmannens forslag til endelige satser blir rutinemessig oversendt faglaga i fylket slik at de får anledning til å uttale seg før endelig vedtak blir gjort.

7.3 Informasjon og kommunikasjon

Da RMP ble introdusert i 2005 ble fylkesmennene tildelt ekstra midler til informasjonstiltak. I seinere år har informasjonsmateriell og tiltak foregått med dekning i ordinært budsjett og fylkesvise informasjonsmidler der rammene stadig blir strammere.

Informasjonsbehovet var av naturlige årsaker størst da RMP var nytt og har siden avtatt, men på grunn av revisjonen vil vi fra 2009 igjen ha større behov for informasjonsvirksomhet.

7.3.1 Informasjon til allmennheten

Landbrukets miljøinnsats har ut over den rene miljøgevinsten også en funksjon som legitimering av overføringene til landbruket over jordbruksavtalen. Det er derfor viktig å synliggjøre RMP for allmennheten. I tillegg til nyhetsmeldinger på Fylkesmannens heimeside er det et mål å presentere det reviderte miljøprogrammet gjennom media. Fylkesmannens informasjonsrådgiver vil bli trukket inn i dette arbeidet.

7.3.2 Informasjon til kommuner og organisasjoner

Kommunene representerer første linje i informasjonsarbeidet overfor brukerne ved siden av landbrukets organisasjoner, forsøksringene og landbruksskolene. Kommunene står også for saksbehandling og vedtak. Det er avgjørende at informasjon om endringene kommer raskt ut i disse miljøene.

Informasjonstiltakene overfor denne gruppa når det gjelder revidert RMP vil omfatte:

- Presentasjon på Fylkesmannens heimeside og eget nettsted for miljøprogram
- Adressert postsending med utfyllende kommentarer
- Presentasjon i regionale kommunesamlinger
- Møte i Miljø- og kulturlandskapsgruppa
- 2 dagers kommunesamling med miljø som tema i løpet av våren
- Utarbeidelse av egen saksbehandlingsveileder for kommunene

7.3.3 Informasjon til brukerne

Det viktigste informasjonstiltaket overfor brukerne er informasjonsheftet som går til alle registrerte brukere som adressert sending sammen med søknadsskjema i juli. Her vil det bli gjort rede for endringene i RMP. Søknadsfristen vil bli annonsert på vanlig måte, og det tas sikte på omtale på redaksjonell plass i regionalt landbrukstidsskrift.

Det er imidlertid avgjørende at informasjon kommer ut allerede før våronna og vekstsesongen slik at brukerne får tid til å innrette seg på de nye ordningene og de krav og vilkår som settes. Som nevnt ovenfor vil mye av informasjonen til brukerne gå via kommuner og organisasjoner. Forsøksringene er i denne sammenheng en viktig samarbeidspart. Fylkesmannens landbruksavdeling vil også delta på møter arrangert av kommuner eller organisasjoner med orientering om RMP som tema. Miljøprogramsida (som har lenke via eget banner på Fylkesmannens hovedside i Nord-Trøndelag) er også en viktig informasjonskanal for brukerne, og oppgradering av stoffet der vil skje så snart programmet er godkjent.